

Ազգ

4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2019 ՈՒՐԱԹ 37(5584)

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը վերահաստատեց ՌԱԿ-ի օրինական իրավունքները

2019 թ. սեպտ. 27-ին ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը (Ճախագահող դատավոր՝ Մ. Դրմեյան) միաձայնությամբ մերժեց վարույթ ընդունել սփյուռֆախայ մի խումբ ինքնակոչների դատազրկյա Սերխո Նահապետյանի դիմումը, որով դաժանաբան էր դատարանը ներկայացրել Ռամկավար Ազատական կուսակցությանը իր կանոնադրության մեջ փոխել, ոչ ավել ու ոչ պակաս, անունը, զինանշանն ու դրոշմը: Դատարանը մերժեց իր հիմնավորումները ներկայացնելուց հետո արձանագրեց, որ իր որոշումը «ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման»: Այսպիսով ես մեկ անգամ հաստատեց, որ դեռևս 1991 թ.ին ՀՀ արդարադատության միասնական արժանատիք իր գործունեությունը մինչև օրս էլ այսուհետև շարունակող ՌԱԿ-ը Հայաստանի սարածո միակ օրինական կուսակցությունն է նույն անունով, զինանշանով ու դրոշմով: Գիտեցնեմ, որ ինքնակոչների դիմումը նույն բախտին էր արժանացել նաև Արմավիրի երկու՝ Ընդհանուր իրավասության և Վերահսկիչ դատարաններում:

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ ԵԱՏՍ Երեւանյան վեհաժողովը Միմյուրի՞զմ, թե՞ իրական քիզնես

Բարեբախտաբար հիմնականում ռուս զուգահեռների միասնականությունը, ավելի ճիշտ՝ ցանկատեսությունը. ԵԱՏՍ վեհաժողովը Երեւանում կայացավ առանց էական անհարթությունների, և մեր մայրաքաղաքը մեկ օրով դարձավ համաշխարհային ուշադրության կենտրոն, մասնավորապես որ այս անգամ վեհաժողովը հերթական չէր, այլ ընդլայնված՝ հյուրի կամ դիտորդի կարգավիճակով դրան մասնակցում էին նաև ամերիկյան դատախազների ակադեմիայի անդամները, Ռուսաստանի հետ լրջագույն խնդիրներ ունեցող Մոլդովյան, սենսաական հրաժեյ երկիր Սինգապուրը՝ բոլորն էլ իրենց առաջին դեմքերով: Չիրականացավ մասնավորապես ունեց ակնկալությունը, թե Ռուսաստանի միասնական առիթը ձեռքից բաց չի թողնի մի լավ դաս սալու հայկական իշխանությանը՝ իր բարեկամին՝ Երկրորդ միասնական Ռեբերտ Քոչարյանին անմիջ կալանավորման ակադեմիայում և որոշ ցրտակցների հակառակական շքանշան ցուցաբերությունների, անգամ իր նկատմամբ արարողակարգային կողմի վրիպումի համար: Ընդհակառակը, միասնական Պուշինը, որ բնականաբար թելադրող դեմքն էր վեհաժողովի, սկզբում ակնհայտորեն ջղային-հոգնած (նա վերադառնում էր Փարիզում ժակ Շիրակի հողարկավորությունից), հետզհետե վերագրեց իր զուտ-կայտառ սրամարտությունը, և վերադարձին, օրհանավակայանում արդեն, վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հետ առանձնազրույցի ընթացքում ոչ միայն շնորհակալեց նրան վեհաժողովի բարեհաջող անցկացման համար, այլև շնորհակալություն հայտնեց ի գործ դրած անձնական ջանքերի առթիվ:

Վեհաժողովը բոլորովին նման չէր միակիցներին թե՛ իր սարողությանը, թե՛ երկրորդ ու բազմակողմ հանդիմաններում արժանաբար խորհային հարցերի քննարկում: ԵԱՏՍ անդամ երկրները միասնաբար, կարծես լռելիքով, առաջնորդեցին վեհաժողովի գրավչությունը հյուրի կարգավիճակով մասնակցող էլ, անգամ, չմասնակցող երկրների համար: Եվ լավ է որ, հանգամանքների բերումով, հոկտեմբերի 1-ին Երեւանը դարձավ այդ գրավչության կենտրոնը: Հանգամանքներ՝ որոնցից գլխավորը Հայաստանի՝ փոքր էլ, այսպես կոչված, «անվճար» երկիր լինելու կերպարն էր, նաև Արևմուտքի հետ ունեցած բարեկամական հարաբերությունները, ինչպես նաև նրա ձգտումը՝ ծայրամասային, սրանտորային միջազգային ուղիներից հեռու, դրանցից զրկված ու ցրտակալված լինելու վիճակից դուրս գալու:

Այդ, վեհաժողովին մասնակցող երկրներից ամենաբացը Հայաստանին էր և որտեղ հարողակցական ուղիների ու ելքերի հայթայթումը, ոչ միայն այսօր, երբ, հեզակակնորեն, Լարսի միջանցքում հայկական հազարավոր բեռնատարներ են անբաժանացած, այլև ընդմիջ՝ որդես ցամաքային (land locked) երկիր: Եվ այս առումով, սարանցիկ առեւտրահարստության ուղիների ընդլայնման իմաստով, ամենահաջակալական էլույթը միասնական Պուշինին էր՝ Եվրասիական երկրներից մինչև... Իսրայել, Եգիպտոս և անգամ աֆրիկյան այլ ղեկավարներ ընդգրկող իր տեղակալում: Եվ այդ ֆոնին էր մասնավոր, որ վեհաժողովում ընդգծվեց Չինաստանի բացակայությունը, որի հետագու ծրագրերը՝ «Սեկ գոթի, մեկ ձանաղարհ», «Մեսաֆի ձանաղարհ» անուններով հայտնի են բոլորին, որոնց կողմում-հասնում-միանում են ԵԱՏՍ-ի ձգտումները: Ու թեև Վլադիմիր Պուշինն այդ բացակայությունը դասձառաբանեց ՉԺԳ 70-ամյակի տոնակատարություններով, սակայն հետագայում գուցե ավելի դարձնում էր իր իսկական դասձառը:

Ես հասկանալուս և միակից վարչապետ, ԵԱՏՍ սենսաական հանձնաժողովի միասնական Տիգրան Սարգսյանի էլույթը, հնարավորինս կրճատ-ինքնաբերական: Կրկին հաստատելով, որ Եվրասիական սենսաական միությունը ունի սարանցիկ առեւտրաքաղաքական մեծ ներուժ, չունի սակայն, ինչպես ժողովուրդն, որոշումների կայացման և գործարկման արագ և արդյունավետ մեխանիզմներ: Կենսական, որ անարդյունավետությունը վերաբերում է ոչ միայն Հայաստան-Ռուսաստան արդարաքաղաքականությանը, այլև անդամ մյուս երկրների սենսական հարաբերություններին:

Առանձին անդարդարձի կարիք ունի նաև վեհաժողովում Իրանի միասնական Հասան Ռոհանիի էլույթը, որի երկրի համար կենսական նշանակություն ունի իրեն դարձադարձ սեղաններին դուրս այլընտրանքային համադարձակ, սենսական-հաղափարական դաշինքի մաս կազմելը: Ավելի խորը դիտարկումների կարիք ունի հասկալուս Հայաստանի նկատմամբ այդ երկրի դատարանականության հարցը՝ համագործակցելու էներգետիկ, ազատ առեւտրական գոտու և այլ բնագավառներում:

Տղամարտությունն այն է, որ մեզանց ասեցրեց դեռևս չեն դասկարացնում Երեւանյան վեհաժողովի նշանակությունը: Մեզանց ասեցրեց փոխարեն դա լավ, աս լավ ընթացից մեր դիտարկումը գույզ հարեանները, որոնք հավանաբար հասկացան, որ ակամա հայտնվել են «խաղից դուրս» վիճակում: Ահա թե ինչու վեհաժողովից անմիջապես հետո Երրորդ փեռերը հավաքելով թռավ Բաբու՝ խորը խորհրդածելու իր «կրսեր եղբոր» հետ:

Իսկապես այս համաժողովում աս էր սիմվոլիզմը՝ ԵԱՏՍ-ին նոր շունչ տալու, Երեւանյան կողմերի համար նրա գրավչությունը ժողովուրդում ուղղությամբ: Մնում է միության գործունեության գործնականացումը, դրանում քիզնես մայրություն, մթնոլորտ, փոխադարձ ասի և գործնական հարաբերություններ մեղմելու խնդիրը: Եվ դրանում առաջին ասիագրիչ կողմերից մեկը Հայաստանն է, անկասկած:

Խսացած իրադարձություններ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉՍՏՐՅԱԼ

Անցնող շաբաթվա իրադարձությունները սարողանակ էին կառավարությունը մի քանի կարևոր որոշումներ ընդունեց, այդ թվում՝ հաստատեց իր հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը, որի քննարկում անցկացվելու է հակակոռուպցիոն կոմիտեի և հանձնաժողովի: Ազգային ժողովն ընդունեց նվազագույն աշխատավարձը 68 հազար դրամ սահմանելու մասին օրենքը՝ ի թիվս այլ կենսական օրենքների: Սակայն հետագայի համար իրենց նշանակությամբ ավելի կարևոր երկու իրադարձություն մի փոքր կմանրամասնեմք, և ԵԱՏՍ-ի քննարկումը իրադարձությունները դարձրեցին իրենց համար ՍԴ դիմելու՝ Աժ մեծամասնության միասնական ֆունկցիոնալ Աժ-ում:

Հայաստանը՝ ԵԱՏՍ-ն ստանձող

Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը, ճանադարձելով ԵԱՏՍ բարձրագույն խորհրդի հերթական նիստին մասնակցելու համար Հայաստան եկած բարձրաստիճան հյուրերին՝ իր էջում տեղակայեց իր միասնական Վլադիմիր Պուշինի հետ օրհանավակայանում տեղի ունեցած ես մի՞ մեկուկես ժամ տեւած հանդիպման մասին: «Հայ-ռուսական հարաբերությունները հուսալի և դրական հունի մեջ են», հավաստեց իր այդ հանդիպումից հետո արված գրառման մեջ Փաշինյանը: Դրանից առաջ նա ՌԴ միասնական հետ նիստի քննարկում էլ էր հանդիպել, հետո էլ համատեղ առույթ սկսել:

Տեսնես սխալ տեղեկատվության համար ամաչում են արդյոք այն ՋԼՍ-ների ղեկավարները, որոնք իրենց «սույզ» արքայուհիները վկայակոչելով՝ ավելի վաղ գրում էին, թե Պուշինը Հայաստանի վարչապետի հետ առանձին չի հանդիպել, իսկ այ, Ռեբերտ Քոչարյանին բանում տեսակցելու է: Չմայած սարքեր տեղեկություններով՝ Քոչարյանի ներկայացուցիչների հետ Պուշինն ի վերջո հասցրեց զրկվել (Բելա Քոչարյանի և, ըստ սարքեր տեղեկությունների, ՌԴ դես-

տուսական ցանկության, ԵԱՏՍ-ի մեծ շունչով նոր թթվածին ստանալու Իրանի և Սինգապուրի մտադրությունների համար: Ընդ որում՝ վերջիններս դրա համար ստիպված չեն եղել ռուսական կամ ԵԱՏՍ անդամ մյուս երկրների սարածոներ մեկնել և դրա համար լրացուցիչ ֆաղափարկան բացատրություններ գտնել, այլ գերադասել են Հայաստանի միջնորդավորված կաղթը. համաձայնե՛ք այստեղ աշխարհաբարակական բարեմդաս ենթաստիպե՛ք կան մեզ համար: Բոլոր դեմքերում Հայաստանի

կրների ղեկավարները՝ Բելառուսի միասնական Ալեքսանդր Լուկաշենկոն, Ղազախստանի միասնական Կասիմ Ժոմարտ-Տուկայեւը, Ղրղզստանի միասնական Սորոնբայ Ժենեբեկովը, գուճարած՝ ԵԱՏՍ դիտորդ-երկիր Մոլդովայի միասնական Իգոր Դոդոնը:

Որ ֆաղափարկան տեսանկյունից ԵԱՏՍ-ում իր գոյության չորս սարվա ընթացքում այնտիսի մասսաբային իրադարձություն տեղի չէր ունեցել, ինչպես կառավարություն-Ազգային ժողով հարցուղաստիպանի ժամանակ գնահատեց վարչապետ Փաշինյանը, ակնհայտ տեսանելի էր նաև ԵԱՏՍ Երեւանյան նիստին բոլոր հետնողներին: Հայաստանը, դերաբախմամբ, թե իր սեփական միասնականության մասին իր միասնականության ավարտին իրոք հանդես եկավ ԵԱՏՍ արդյունավետությունը խթանող դատարանական և հասկալուս Հայաստանի դերակատարությունը ընդգծելու կեցվածքով, որ հավանաբար այս պահին ոչ միայն Հայաստանի ասիերից էր բխում, այլ նաև հարմար բացված էր ԵԱՏՍ-ն ընդլայնելու

կրավորական կեցվածքի փոփոխությունը միասնականության դիրքորոշմամբ հուսադրող է, իսկ Հայաստանի հանդեմ նիստի մասնակցների ընդհանրական դրական վերաբերմունքի ակնհայտ ցուցադրությունը ես վկայում է բարդ ֆաղափարկան հանդիպման կարեւոր որոշումները ճիշտ վայրում և ճիշտ ժամանակին կայացնելու առթիվ գոհությունը:

Մի ֆանի արդյունք՝ ԵԱՏՍ բարձրագույն խորհրդի հերթական, բայց արժանատիոր՝ ԵԱՏՍ-Իրան-Սինգապուր առանցքով նիստից:

Դա մախ Սինգապուրի և ԵԱՏՍ անդամների ստրագրած ազատ առեւտրի համաձայնագիրն էր, որով առանց մասսաբային մուտքի իրավունք սահմանվեց ԵԱՏՍ ղեկավարների արդարանքը սինգապուրյան շունչ մտնելու համար: Սինգապուրի դես երկրի մասնակցությունը ԵԱՏՍ նիստին առաջատարակ ներուժն էր, ու նաև՝ մեր և այդ երկրի սենսությունները ինտեգրելու հեռանկարի, հետագայում նաև Չինաստանի հետ կաղթերն ընդլայնելու և ռուսական կեցվածքի փոփոխությունը միասնականության դիրքորոշմամբ հուսադրող է, իսկ Հայաստանի հանդեմ նիստի մասնակցների ընդհանրական դրական վերաբերմունքի ակնհայտ ցուցադրությունը ես վկայում է բարդ ֆաղափարկան հանդիպման կարեւոր որոշումները ճիշտ վայրում և ճիշտ ժամանակին կայացնելու առթիվ գոհությունը:

Այն ինչ չէր անում Երրորդանը, արեց... էջ 7,9

Վախճանվեց մեծատաղանդ քանդակագործը ԱՐՏՈ ՉԱՔՍԱՔՅԱԼ էջ Ա

Թրամփը չէզոքացնում է Բայդենին էջ 11

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Պրոֆեսոր, ՌԱԿ երկարամյա անդամ

Ինչու հեճաձգվեց մեր համագումարը

Պայմանավորվածության համաձայն ՌԱԿ հեթական համագումարը ղեկավարվել է սեղի ունենալ սեպտեմբերի 29-ին, սակայն այն ՌԱԿ կենտրոնական վարչության որոշումով 40 օրով հեճաձգվեց: Ինչու:

Սովորաբար նման դեպքերում սենսացիաների ու բանբասանների սիրահար մեր ՋԼՄ-ները միմյանց հերք չհարկում սկսում են զուրկվող ենթադրություններ անել, վկայակոչել գոյություն ունեցող ու չունեցող «իրազեկ» արդյունքներ եւ հեղինակավոր ու վիճարկման ոչ ենթակա եզրակացությունների հանգել: Կանխելով վերջիններիս եւ գրկելով նրանց ամեն ինչից «բազալայի լինելու» եւ վերջնարդյունքները կանխատեսելու հաճույքից, որոշեցի իմնա ներկայացնել սեղծված ոչ այնքան ցանկալի իրավիճակը եւ համագումարի հեճաձգման դասճանաչումը:

Յետո էլ իմֆորմացիայի հասանելիության ներկայիս դրսևաններում մեր կուսակցությունը շատ լավ է գիտակցում որեւէ բան հասարակությունից զաղտնի դառնելու անհրաժեշտ լինելը: Իսկ ավելի անկեղծ՝ ՌԱԿ-ը միշտ էլ հասարակությանը ներկայացրել ու այսուհետեւ եւս դիմելու ներկայանա բաց ու թափանցիկ գործելաձևերով: Այստիպով համագումարը հեճաձգվեց, քանի որ՝

1. Անուշաքություն հետեւանով յեխուհիկական անհամադասախանությունը եւ առաջացել Կուսակցությունների մասին ՀՀ օրենքի, ՌԱԿ ծրագիր-կանոնագրի եւ համագումարի կազմակերպման ու անցկացման որոշ դրույթների միջոց: Դրանք, ի դեպ, օրենս մանրամասն ուսումնասիրվել են եւ արվում է ամեն ինչ շատ կարճ ժամանակում այդ զուտ յեխուհիկական խնդիրները օրենքի սառնի համադասախան լուծելու ուղղությամբ:

2. Ինչպես սովորաբար լինում է, մեր կուսակցության դեմքում էլ, կարեւորագույն իրադարձությունից առաջ (կուսակցության բարձրագույն մարմնի՝ համագումարի կայացումը, ամենակարեւոր իրադարձությունն է) սուղազվում, ամփոփվում, ի մի են բերվում բոլոր՝ կենտրոնական, մարզային եւ սեղական կառույցների ճնշությունները, անդամացուցակները, համագումարի դասգամավորների ընտրության եւ այլ գործառույթների օրինականությունն ու ՌԱԿ ծրագիր-կանոնագրի նորմերին անբողջովին համադասախանությունը: Ցավով, դարձվեց, որ այս աստիարեզում կուսակցության որոշ կառույցներում առեւտույթ անճշություններ կան, որոնք լրացուցիչ ուսումնասիրության եւ վերջնական ճշգրտման կարիք են զգում:

3. ՌԱԿ ղեկավարության կողմից երկուսն ընթացող բուռն քաղաքական գործընթացների նկատմամբ երբեմն ոչ հստակ բանաձեւումների, կուսակցության միասնական յեխակեցների ոչ իրատեսական, երբեմն էլ մուշադաս ներկայացման, որոշ գործնական թեւացումների ու բացթողումների արդյունքում կուսակցության ներսում առաջացել են սարակարծություններ քաղաքական գործընթացների, գործող յեխանությունների, ընդդիմության եւ սարբեր ասյաններում ընթացող դասաիրավական գործընթացների վերաբերյալ: Այս դեմքում, իհարկե, արջի ծառայության իր դերակատարությունն ունի նաեւ կուսակցության հիմնարար սկզբունքներից մեկը՝ ազատական

նությունը: Սակայն վերջին օրերին սեղի ունեցած մի քանի հանդիպումների եւ իննարկումների արդյունքում ասիճանաբար սեղծվեց փոխըմբռնման ու կողմերի յեխակեցների նկատմամբ հանդուրժողականության մթնոլորտ, ներհայասանյան իրողությանը զուտ քաղաքական գնահատական սալու, ընդամենի՝ դրանց նկատմամբ կուսակցական դիրքորոշում որդեգրելու համախոհություն: Այսինքն՝ առկա խնդիրների նկատմամբ միասնական մոտեցումներն արդեն կատարված իրողություններ են:

4. Նախահամագումարյան քաղաքականակներեւ դարձավ նաեւ, որ թույլ է եղել կուսակցության կենտրոնական եւ սեղական մարմինների միջոց կաղղ, որոնք էլ իրենց հերթին բացասաբար են անդրադարձել վերեւից-ներեւ եւ հակառակ ուղղությամբ հարաբերությունների լիակատար փոխըմբռնմանը: Խնդիր, որը թեւեւ հիմնականում հաղթահարված է, սակայն արդաքա նորընտիր կենտրոնական վարչության ուշադրության կենտրոնում ղեկ է լինի մշատեւ:

5. Համագումարը հեճաձգվեց նաեւ այն դասճանով, որ որոշ կուսակցականների մոտ նկատվեց շատ դեմքում չդասճանաբանված սեփական հնարավորությունների գերգնահատման երեւութներ: Անհրաճեցություն առաջացավ, որդեգրի միջոցեւ համագումարը դրանք եւս հարթվեւ եւ առողջ ու կառուցողական մթնոլորտում կազմակերպվի համագումարը, գլխավոր դասոնների համար մրցակցային առողջ դայաբարի մթնոլորտում:

6. Պասճաններից եւ նաեւ այն խիտ կարեւոր իրողությունը, որ այս համագումարը հիրավի ղեկ է լինի քաղաք-

ճային բոլոր առումներով: Այսինքն՝ ղեկ է առաջադրվեւ բացառադեւ իրատեսական ու գործնական խնդիրներ եւ արվեւ նդասակառուղված գործողություններ դրանք կյանքում իրագործելու համար: Հստակ է, որ շարալին կուսակցականից ու համակիրից սկսած միջոցեւ ամենաբարձր դեկավարություն գիտակցում են, որ ՌԱԿ-ն այն կուսակցությունը չէ, որ սարիներ շարունակ հայեւնվել ու գոյատեւել է քաղաքական լուսանցում ծվարած վիճակում, որ հեռու չէ այն լուսավոր օրը, երբ կուսակցությունն անբողջ թափով կներգրավվի երկրի քաղաքական գործընթացներում եւ կվերականգնի ոչ միայն իր երբեմնի բարի անունն ու ազգաշահ փառքը, այլեւ ամենաակտիվ մասնակցությունը կունենա հանրադեւության օրենդիր ու գործադիր կառույցների: ՌԱԿ-ն իր հանաշարհային ցանցային կառույցներով, շուրջ մեկդարյա փառքով եւ հայ գաղաքարախոսական իրականության մեջ անարատ բեւոդով լիարժեք վասակել է այդ իրավումը եւ միանգամայն արժանի է դրան:

Ահա նված եւ մի քանի ոչ եական դասճաններով հեճաձգվեւ համագումարը: Հեճաձգվեց բացառադեւ նոր ու նորովի քաղաքական աստարեզում իր վճռական խոսքն ու գործը բերելու հաստատ վճռականությամբ:

Բարի երթ համագումարին եւ նորանոր ձեռքերումներ կուսակցությանս բոլոր աստարեզներում:

ՌԱԿ 98-րդ սարեդարձին նվիրված հանդիսավոր ընդունելություն

Ձեկուցողն ընդգծեց, որ ՌԱԿ-ի դասնությունը ղեկ է դիտարկել Արմենական, Հայ սահմանադրական ռամկավար եւ ՌԱԿ քաղաքակրթութեւ: Միաժամանակ հասուն ընդգծեց ռամկավար արեւելահայ հասվածի՝ Հայ ժողովրդական կուսակցության ծանրակեղծ դերակատարությունը հասկաղեւ Հայասանի Առաջին հանրադեւության գոյատարին:

Ներկաներին ողջունեց եւ հակիրճ խոսքով ելույթ ունեցավ ՌԱԿ Գերագույն մարմնի ասեւաղեւ, լոնդոնաբնակ Հրաչ Գույումջյանը: Բանախոսը շեւեց, որ հարուս անցյալի սեր

ՌԱԿ հոբեւյանին նվիրված միջոցառումների եզրափակիչ ակորդը դարձավ հոկտեմբերի 1-ին «Մեգերյան կարդեսներ» ընկերության թանգարան-ցուցասահուն սեղի ունեցած հանդիսավոր ընդունելությունը: Ներկա էին Ափյուռփից ժամանած, ինչդեւ նաեւ Հայասանի սարբեր բնագավառները ներկայացնող մեծաքանակ հյուրեր, որոնց թվում էին՝ Ազգային ժողովի դասգամավորներ, դիվանագիտական կորողուսի, գիտության, մշակույթի, գործարար քաղաքակների ներկայացուցիչներ:

Լու համար շնորհակալություն հայեւեց Սուրեն Սարգսյանը: Պասմաբան դորքետորը նաեւ սեղմ խոսքով ներկայացրեց ՌԱԿ-ի սկզբնավորման քաղաքը, գործունեության կարեւորագույն հանգրվանները եւ ունեցած ծանրակեղծ ներդրումը հայադադադանության, հայոց դեխականության հզորացման եւ ազգաշահ այլ բնագավառներում:

ՌԱԿ-ը վստահ է, որ արդադայում եւս կունենա արդյունակեց գործունեություն:

Ողջույնի խոսքով հանդեւ եկավ կուսակցության երկարաւյա անդամ, մի շարք օսարերկրյա եւ հայասանյան համալսարանների դասվավոր դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Երվանդ Ազաւյանը: Նա ավստամն հայեւեց, որ ներկա

դադին կուսակցության ներսում առկա են որոշ կազմակերպական դժվարություններ, որոնք թեւեւ խանգարում են ավելի արդյունակեց գործելուն, սակայն միանգամայն հաղթահարելի են եւ ավստամն հայեւեց, որ դրանք ավելորդ ջանքեր եւ ռեսուրսներ են կյանքում: Ազաւյանը ելույթն ավարեց ընդգծված լավատեսական շեւադրումով եւ կանխատեսեց, որ ամենամոտ արդադայում թարմացված դեկավարությամբ կուսակցությունը ընդգծված դերակատարություն կունենա երկրի քաղաքական կյանքում:

Խոսք առավ նաեւ ՌԱԿ ասեւաղեւ, «Ազգի» խմբագիր Հ. Ավեւիյանը: Շնորհակալելով ներկաներին հոբեւյանի առթիվ բանախոսը նաեւ հաճելի անակնկալ մասուցեց բոլորին եւ հայտարարեց կուսակցության երեց անդամ Երվանդ Ազաւյանին «ՌԱԿ Նվիրյալ» շնամանով դարգեւատրելու մասին: Շնամ-

անը արժանավորին հանձնեւ ՌԱԿ Կենտր. վարչության անդամներից Վահե Դարբինյանը:

Ընդունելության ավարտին ջութակահարների քաղաքակիր զոգեթով հնչյունների ներքո սրվեց ճոխ ընդունելություն-հյուրասիրություն: Ամենուրեք լսվում էին շնորհակալումներ ու բարեմաղթանքների բաժակաճառեր: Նկատելի էր կրկին հանդիղելու եւ հիմնախնդիրներն այլ ձեւաչափով իննարկելու ցանկություն: Վերջում կուսակցության եւ ներկաների անունից Ս. Սարգսյանը շնորհակալություն հայեւեց միջոցառման կազմակերպիչներին եւ հասկաղեւ «Մեգերյան կարդեսներ» դասրասական եւ հյուրընկալ կրկեկեկին: Նաեւ հույս հայեւեց, որ կուսակցության 100-ամյա հոբեւյանը եւս կնեւն միասին, ավելի հզորացած ու նորանոր հաղթանակներ արճանագրած վիճակում:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Հայաստանը 50 երկրների շարքում մասնակցում է Եվրոպական ժառանգության օրերին: Միջազգային այս նախագիծն ամեն տարի անց է կացվում տարբեր խորագրերի ներքո: Այս անգամ ընթացիկ էր «Արվեստ և ժամանակ» կարգախոսը: Հայաստանյան մշակութային 100 վայրերում՝ թանգարաններում, զբոսայգիներում, հուշարձաններում, արվեստի ու ժամանակագրության համադրել էին այնպես, որ այցելուները նաև մի ֆիլմի լիցենզիայի տեր լինեին: Այսինքն՝ նմանակն այն էր, որ մշակութային վայրերում անմիջական, անկապական մթնոլորտ ստեղծվեց: Եվրոպական ժառանգության օրերին նվիրված բոլոր միջոցառումները նախաձեռնել էր ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը: Ամբողջ ամրոցը սարվա ոչ մի եղանակի զբոսաբերության ու այցելուների մակապա չունի: Թեև այնտեղ ես

ձայնն ավելի ուժեղացավ: Արհեստական սոփիստիկ մոթոց գլխարկներով, անհասկանալի հագուկապով երեք երաժիշտ լարախաղացի ելույթի համար դարձանակ էին աղախվում: Իսկ լույսի շողերով լարախաղացը շարունակում էր դարձնել վրա առաջ հեռավոր, եվրոպացի ու հայ հյուրերին վերելից ձեռնով ողջուններ հղել: Եվրոպական միության զբոսայգիներում հեղինակության ղեկավարի զարմացած հայացք ոչ մեկի ուշադրությունից չվրիժեց: Լարախաղացությունը, փաստորեն, ոչ միայն հայ, այլևս եվրոպական մշակույթի կարեւորագույն մաս է՝ ավելի կարեւոր ու արժեքավոր, քան հայ ազգային երգն ու դարը: Եթե Ամբողջի ֆարմատ ճանաչարհին լարախաղացի ելույթի համար բավականաչափ տարած կար, ապա միթե չէր կարելի ավելի ճիշտ ու նմանակային օգտագործել այդ տարածը: Ազգային երգ ու դարի դրամատիկոսը խմբեր ունեն, որոնք հայկական տարածքում կարող էին բեմադրված ազգային դարեր ներկայացնել ու անվերապահորեն ավելի մեծ տրամադրություն գործել դեպքում Անդրեա Վիկտորիի ու մյուս

ների նույնօրինակ սյուժե, մնում էր մնջող արվայադարձը ոմն արվայազն համբուրել, նա արքանամար ու ամուսնանային, չար թագուի ու սիրսն էլ բեմի վրա ճախեր-մեղներ: Սա է հայկական թագավորության մասին դասընթացը: Միջոցառումն այնքան հետաքրքիր էր, որ հայաստանյան կարելի էր ներկայացնել: Ամբողջ ամրոց-բերդաբաղա՞ կառուցված 10-րդ դարում: Կիլիկիայում ժողովուրդների մնացորդներ, վիճադավաճների ֆարակոթողներ, ղեկավարների արդյունքում հայտնաբերված խեցեղեն, աղակալի, դրամներ, զարդեր ու զենքեր, որոնք վկայում են մշակութային, ռազմական ու մշակութային զարգացած կյանքի մասին: Իսկ ղեկավարներն էրմիսաժի գիտնականների հեռ կատարել է ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելին: Ամրոցը հենց այն տեսակի, ինչպիսին կա այսօր, 7-րդ դարում կառուցել են Կամսարական իշխանները: Իշխանական եռահարկ դղյակ, որի ղեկավարը միշտ կախված են եղել բազմազան գործեր, Ամբողջում վաղնջական ժամանակներում բաղնիք է գործել: Չորս 4-5 կմ հեռա-

ՀԱՍՈ ՄՈՍԿՈՅԵԱՆ

Բեյրութ

ՆՈՒԷՆ ՏՈՄԻՆԻՖԻ ԴԻՏԱՍԱԿԻՆ ՓՈՒՆԶ ԱՐԿԱՐԱՐԻ ՎԱՐԴ

Ընդամենը 20 տարեկանին, 1938 թուականին Ֆրանսա ծնած այս սրբուհին՝ Նուէն Տոմինիֆ, 1959-ին որդես «petite s ur» մայրաղետական միաբանութեան անդամուհի, կը հասնի Պէյրութ: Որոշ ժամանակ ծառայելով ժողովուրդի Սուրբ Ընտանիքի մայրաղետներու հիւանդանոցին մէջ, մահացու արկածէ մըն ալ փրկուելով, 1961 թ.ին Երուսաղէմի մէջ իր նորընծայութեան ուխտը իրականացուց իր սոսնճութեան սրբազանոյն ֆաղափին մէջ:

1970 թ.ին Եղբայրութեան խորհուրդն հեռ կը տեղափոխուի Պուրճ Ֆանուսի նշանաւոր «Սամաթ Զեմփ», Հայոց Տեղատարութեանն էլ Ալեքսանտրէի «Սամաթ»-էն (1915 էլ 1938թթ.) տեղահան եղած 400 հայ ընտանիքներ, ծայրայեղ աղետութեան մէջ կ'ապրէին թիթեղածածկ էլ փայտաւէն հիւղաւանին մէջ: Հայ ժողովուրդը չի կրնար մոռնալ, որ Պուրճ Ֆանուսի փողոցներէն էլ հիւղաւանի խորհրդներուն արհեստներէն վազվզող հիւանդին էլ անկեալին, ծննդաբերողին էլ նորածին մանուկին, դոյրոց յաճախող դասակարգին, նոյնիսկ Երուսաղէմի մահացուներուն մէջ գերեզմարած հայ ազատագրական մարտիկներուն իր բոլոր կարելի միջոցներով օգնութեան հասաւ այս խիզախ «Զիսուսի փոքր ուրբ» Նուէն Տոմինիֆը: «Սամաթ Զեմփ»-ին մէջ ծնած էլ ապրած բազմաթիւ դարձանուիներն անուանակոչուեցան իր անունով:

Լիբանանի ֆաղափաղական դաստիարակ դժմոյակ օրերուն, արդէն իսկ սահուն կերպով հայերէնով արտաստուող այս սրբակեաց ֆրանսուհին դիմեց Միջազգային կարմիր խաչին՝ վերանորոգելու համար ռմբակահարած հիւղաւանին տները:

Թէեւ իր առաքելութիւնը Լիբանանի հայերուն հեռ աւարտին հասցուց 1987 թ.ին, վերադառնալով Կաթողիկէ եկեղեցոյ հոգեւոր ամրոց Գոթոն, սակայն իր փառքին համաձայն նոր առաքելութիւն մը վերցուց իր ուսերուն, ծառայութեան անցնելով Հայաստան, Աւոցոց, նաեւ Զաւախի մէջ, ուր կ'ապրէ հայ կաթողիկէ համայնք: Մի ֆանի վայրկեանով իսկ Հոռոմի Պաղ ընտրուած, ապա մեծ տրամադրութեամբ միջամտութեամբ ցմահ կարողնալի առաքելութեամբ Աղանանեան, հայկական Զեսաղի փրկիչը, Աւոցոցի իսլամական հիւանդանոցի որդես տեսուչ, «փոքր ուրբ» Նուէն Տոմինիֆ, ցաս մեծ գործունէութիւն ունեցած է խիստ ձմեռներու ընթացքին, ահաւոր չփառութեան մէջ ապրող երջակայ գիւղերու հայութեան օգնութեան գծով:

Իր անմոռնալի ծառայութեան համար, Հայաստանի հանրաղետութեան մէջ այդ ժամանակուան Ֆրանսայի դեսպան Միշել Լեկրան «Արժանեաց շքանշան»ով զարդարեց այդ հոգր ֆրոց կուրծքը, մեծագուն մարտիրոսութիւն մըն ալ փոխանցելով Աւոցոցի իր ղեկավարած առաքելութեան:

Անողորմ հիւանդութիւնը դժբախտաբար սողոսկած էր Նուէն Տոմինիֆի վիշտ մարմնին մէջ: 22 Յուլիս 2019-ին, իր հոգին կ'աւանդէ՝ միանալու երկնի սրբուհիներուն ու բարեխօսելու՝ եղեռն, կոտորածներ, տարագրութիւններ տեսած հայ ժողովուրդին էլ բազմաչաչաչար մարտիրոսական համար:

Չմշակույթը՝ մշակույթ

Եվրոպական ժառանգության օրերի երջանակում տոնական արարողություն էր նախատեսված, բայց այցելուների մեծ մասը դրա համար չէր եկել Ամբողջ. դարձապես նրանք ակամայից հասնուկ կազմակերպված հանդիսության ակամատեսը դարձան: Վաղ առավոտից Ամբողջում բոլոր արժեքները վերահսկվում էին, որովհետև Եվրոպական ժառանգության օրերին նվիրված արարողությանը ղեկավարելու էր մասնակցելու Եվրոպական Միության զբոսաբերության նորանշանակ ղեկավար, դեսպան Անդրեա Վիկտորիին ու կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարար Արայիկ Հարությունյանը:

վորությունից ամրոց է բերվել կավե և երկաթե խողովակներով, հնցների ծովն անցել է հասակի սակով, որ բաղնիքը տալ լինի: Ընտրաբարձական ու շինարարական ինչպիսիք հնարներ: Ամբողջը ժամանակ առ ժամանակ տարբեր իշխանների է անցել՝ Բագրատունիների, Պախլավունիների, Ջախարյանների, Վաչոսյանների: Ամբողջը վերջնականապես ավերվել է 14-րդ դարավերջին՝ Լենկտեմուրի արշավանքների ժամանակ:

Ամբողջի այսօրվան հարուստ դաստիարակությունից էլ ոչ մի տղ, ոչ մի ակնարկ: Լարախաղաց, ֆրակային փափախներով զուգնաչիներ, իսկ մի ֆիլմ հեռու՝ չալոթուսուրիկ հագուստներով ծաղրածուներ, որոնք կարող են տեսնել մանապաղատեցներում՝ որեւէ երեխայի ծննդյան հոբելյանին մանուկներին զբաղեցնելիս: Անտոյակությունն անվանեմ, անփութությունն, թե ազգային արժեքների կարգից, դասավանդությունից զուրկ լինելու փաստ: Եվրոպական ժառանգության օրերը տարեկան մեկ անգամ են կազմակերպվում, ու Եվրոպական Միության դեսպանն ամեն անգամ չէ, որ ներկա է լինում Ամբողջում կամ զբոսաբերության յին այլ վայրում: Ծաղրածուն ու լարախաղացը՝ որդես հայ հիմնավորց մշակույթի բաղնիքներ, հրամարմնի դեսպանուհուն: Այսօր Եվրոպացի կոչվող, իսկ 6-րդ դարում ընդամենը ցեղատեսակ համարված մարդիկ չեն էլ իմացել՝ բաղնիքն ինչ է, իսկ մեր իշխաններն ու իշխանուհիները հասնուկ համակարգով տաքացվող բաղնիքներում են լողացել, անառիկ ամրոց ու դարձաբեր կառուցել, սնտեսություն ու մշակույթ զարգացրել: Իսկ Եվրոպայում այդ ժամանակ ծաղրածուներն ու լարախաղացները զվարճացրել են անցորդներին, որոնք ոչ զիր են ունեցել, ոչ մշակույթ, ոչ էլ դաստիարակություն ունեցել, թե ինչ է «ճանաչել գիմաստությունն էլ գիտատես, իմանալ զբանս հանճար»-ն:

Անդրեա Վիկտորիին, իհարկե, ոչինչ չասաց իր տեսածի ու զգացածի մասին, բայց դժվար չէ գլխի ընկնել, թե նա ինչ է մտածել: Հիմա ո՞րն է հայ ազգի մշակույթը՝ Գառնի-Գեղարքը, Էջմիածինը, թե փախկեանն ու ծաղրածուն: Եվրոպական Միության զբոսաբերության ղեկավարն ահագին դժվար գլուխկոտրուկից ղիսի գլուխ հանի:

հյուրերի վրա, քան ազգային մշակույթի հեռ ոչ մի աղետը չունեցող լարախաղացությունը: Վերջերս դարավեստի գործիչները բողոքում էին, թե ղեկավարն ու ոչ ղեկավարն հանդիսություններին ոչ մի անգամ իրենց չեն կանչում. միթե հայկական դարը ոչ մեկին ղեկավար չէ: Ի վերջո, կարելի էր առիթն օգտագործել, մեկ անգամ ես հիշեմ, ու օրեր առաջ Կոմիտասի 150 ամյակը լրացավ, ավելին՝ հոբելյանական միջոցառումներն անցնում են Եվրոպական մեկ այլ կառույցի՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հովանու ներքո: Դիվանագետ չենք, էլի, մեր լավ ու վաղ չգիտենք, մեր արժեքները մասնագետներին չենք սիրաբերում: Ի՞նչ Կոմիտաս...Ո՛չ մի Կոմիտաս կամ ազգային երգ ու դար: Պարզում շարժում լարախաղաց ու վերջ. ազգային մշակույթի բարձրակետն ու գլուխգործոց, որով կարելի է ներկայանալ աշխարհին ու ասել՝ մենք յուրահասուն ենք:

Հետ սկսվեց բեմադրությունը՝ բեմ, հանդիսատես, դարձալ բարձրաստիճան հյուրեր: Նրանց դիմավորեցին արվանակական հագուկապով դերասանները՝ թագավոր, թագուհին ու արվայադարձը: Ու մոմենտիկ-գիմկոյրը թղթից մի դաստիարակ կարգաց, թե ինչպես լինում է, չի լինում մի թագավորությունն է լինում: Այնտեղ ապրելիս է լինում մի արվայադարձ, որն ամբողջ օրը, ամբողջ տարին շարժում էր: Թագավորը հրովարտակ է արձակում. «Ո՛վ աղջկաս ուրախություն ու ժողի դարձեմ, կարժամանա դարձեմ, իսկ թագավորությունում ամեն տարի այդ օրը տոնախմբություն կկազմակերպվի»: Տասնյակ տարիներ շարունակ, տասնյակ նույնօրինակ հեփաթ-

Նախարարը ժամանեց նախատեսվածից ուշ. դաստիարակ վաս ճանադարհներն էին՝ ասաց: Անդրեա Վիկտորիինը մինչ դեսպան դառնալը Հայաստանում եղել է. մեր այցելաբարային կոթողներին՝ Գառնի-Գեղարքին, Էջմիածնին ֆաջ ծանոթ է: Ոգեւորված ասաց, որ հիացած է մեր երգ ու դարով, ավանդական մշակույթով ու, ամենակարեւորը, ցաս ուրախ է, որ մենք դարձաբարձուն ենք Եվրոպական ժառանգության մաս կազմող մեր հնամենի մշակույթը: Տիկին դեսպանն ավելացրեց, որ մենք ղեկավար է հոյարտանալ, որ այդքան առանձնահատուկ, ազգային դիմագիծ ու ոճ ունեցող մշակույթի կրողն ու դարձաբարձուն ենք: Նա չթափաքեց, որ անհամբերությամբ է տղատում, թե ինչ է տեսնելու: Ամբողջում նվիրված Եվրոպական ժառանգության օրերին: Ամբողջի ամրոց է 1026 թվականին իշխան, տղարաղետ Վահրամ Պախլավունու հովանավորությամբ կառուցված Վահրամաւեն եկեղեցի տանող ճանադարհը հեռ անցանելի չէ, բայց հենց դրանով է հետաքրքրական ու յուրահատուկ: Այդ ճանադարհը մարդաստ էր. դեռ վաղ առավոտից էին զբոսաբերել դիմավորելու հյուրերին: Չնույնա-դիմի ձայնը մեկերկու ժամ չէր դադարում, հեռվից երեսուն էր լարախաղացը, իսկ Ամբողջ ամրոցի տարածքում միջոցառարայան գիմկոյրական հագուկապով, թերով դերասաններ էին երջում: Փորձ էր արվել վերականգնել միջոցառարայան ամրոցի ժամանակագրութեան ու միջավայրը: Հյուրերը ֆայլեցին դեղի ամրոց ու եկեղեցի: Չնույնա-դիմի

ԳՈՐԶԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

ՌԴ-ում «Ազգ»-ի հասուկ բողոքակից

Հայ հոգեւոր եւ մշակութային կյանքը Մոսկվայում շարունակվում է: Սեպտեմբերի 20-21-ը ՌԴ մայրաքաղաքում անցկացվեց միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված հայ ժողովրդի երեւելի գավակներից երկուսի՝ Կոմիտասի եւ Հովհաննես Թումանյանի 150-ամյակին: Գիտաժողովը կազմակերպել էր Հայ առաքելական եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի հայապետության կենտրոնը՝ Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, Գորկու անվան համալսարանի գրականության ինստիտուտի, ՀՀ ԳԱԱ գրականության եւ արվեստի ինստիտուտների եւ Մոսկվայի Չայկովսկու անվան Պետական կոնսերվատորիայի հետ համատեղ:

Միջոցառումը սերի ունեցավ Մոսկվայի Հայ Առաքելական եկեղեցու սաճարային համալիրի տնտեսաարտադրությունների սրահում՝ թեմի առաջնորդ Եզրաս աբ. Ներսիսյանի օրհնությամբ: Գիտաժողովից բացի սերի ունեցավ նաեւ համերգ՝ Չայկովսկու անվան կոնսերվատորիայի դահլիճում: Հայաստանից ժամանած Մայր աթոռի երգչախումբի, ՀՀ ժողովրդական արհեստի հասարակական կոմիտեի եւ մի շարք այլ համայնքների կոմիտեի եւ Թումանյանի ստեղծագործությունների հիման վրա գրված կատարումներն անցան լեւի-լեցուն դահլիճում:

Մոսկվայում արվեստներ համարվում են մեկ անգամ ցույց տվածը, թե ինչպիսի մեծ ժառանգություն են թողել մեր ազգի երկու մեծերը մարդկային փոքրիկ հայապետության գանձարանի մեջ: ասում է Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդ **Տեր Եզրաս աբ. Ներսիսյանը**: Ես այստեղ հիմնել եմ փոքրիկ հայապետական կենտրոն, որտեղ ծրագրվում են մեծ գիտաժողովներ, միջոցառումներ, համերգներ, իսկ նմանակը մեկն է՝ ավելի ճանաչելի դարձնել Հայաստանը, օտարերին ցույց տալ, թե ովքեր են հայերը: Այս առումով, հայ եկեղեցին դրսևում հայապետական մեծ գործ է կատարում, ֆանգի մեր առաքելության մեջ ամրագրված է նաեւ հայապետականության գործը, կրթությունը, մասաղ սերնդի հայեցի դաստիարակությունը:

Եզրաս աբ. ասում է, որ արդեն շուրջ 100 տարի է, ինչ Մոսկվայի հայոց եկեղեցին իրականացնում է նաեւ իրավաբանական եւ բժշկական անվճար ծառայություններ կարիքավորների համար: Օգնում են անվճար բոլոր դիմողներին՝ առանց ազգային դասակարգության եւ կրոնական հայացքների: Այս մարդասիրական ծրագրում ներգրավված են հայերի իրավաբաններ՝ ճանաչված իրավադատաբան Ռուբեն Մարգարյանի գլխավորությամբ, ինչպես նաեւ անվճար բժիշկներ:

Եզրաս աբ. ասում է, որ այս արժանի հետ զրուցում ուրախությամբ սեղծակցա նաեւ, որ այս արժանի եկեղեցին կազմակերպել է Վարդավառի տոնը եւ շուրջ 300 երիտասարդներ վաղ առավոտից

մինչեւ ուշ երեկո Մոսկվա գետի ափին, հազարավոր օտարազգի անցորդների զարմացական եւ հիացական հայացքների ներքո, տնել են իրենց փառավոր նախնիների նույնքան փառավոր տունը՝ Վարդավառը, կամ Քրիստոսի Պայծառակերտությունը, որը Հայ առաքելական եկեղեցու հինգ տարեկան տոնակատար է:

Անդրադառնալով օտար ափերում ապրող մասաղ սերնդի հայեցի դաստիարակության անչափ կարեւորագույն խնդրին, սփյուռքում հայկական կրթությանը ունենալու եւ այդ կրթությանը թիվը մեծացնելու դերին եւ նշանակությանը, Սրբազանը նշում է.

Մարդկության դասնությունը դեռ վաղընթացական ժամանակներից ապացուցել է, որ յուրաքանչյուր ազգի գոյության երաշխիքը եւ հարստության հիմքը ոչ միայն հայրենիքն է, իր հողով եւ սահմաններով, այլ այն հոգեւոր

ուրախական գործիչ Լորիս Մելիքովի անվամբ: Անցած տարիների ընթացքում դրոշմը սվել է հարյուրավոր ժողովրդականներ, այսօր սովորում են սասնելու ազգությունների դասակարգում երեք հարյուր ազակերներ, որոնցից կեսից ավելին հայեր են: Այլազգի երեխաները սովորում են ռուսերեն լեզվով, հայերենը նրանց համար ֆակուլտատիվ առարկա է: Դրոշումը ստեղծված են գիտելիներ ձեռք բերելու լավ դասընթաց, մանկավարժները սիրադեբում են ուսումնադաստիարակական նորագույն մեթոդներին, ազակերներն ընդգրկված են երաժշտական ու կերպարվեստի ինֆրագործ խմբերում: Դրոշումը ունի իր թանգարանը: Արդեն մի քանի տարի է՝ դրոշումը համագործակցում է Սանկտ Պետերբուրգի Պետական համալսարանի հետ: Դրոշումը ամուր կապեր է դաստիարակում Հայաստանի հետ, գրեթե ամեն տարի կիրակ

դիդել 15-ամյա ժողովրդականներ եւ 65-ամյա առաջին-երկրորդ դասարանիների: Հայոց լեզվի եւ դասնության հանդեպ հետաքրքրություն են ցուցաբերում նաեւ այլազգիները՝ ռուսներ, իրեաներ, ուկրաինացիներ եւ այլն: Սովորում են լեզուն, գրականությունը, նաեւ թարգմանություններ անում, սովորում են նաեւ հայ դասականների բանաստեղծությունները՝ ասումնաբան են դժվարությամբ, բայց՝ հաճույքով:

Այս ամենը մեզ չէր բավարարում եւ փափագ ունեւի, ինչպես Լազարյանները ժամանակին ունեւին արեւելյան լեզուների ձեւարանը, մեմ էլ զարգացնեմ մեր կրթությանը, ասում է Եզրաս աբ. Ներսիսյանը: Մեմ որոշակի ժամանակ հետ դեբակական արտոնագիր ստացան եւ այդպես ստեղծվեց Մոսկվայի հայկական եկեղեցուն կից Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու վարժարանը,

Այս տարի ունեմ միայն առաջին դասարան եւ մաթադասարաններ: Առավոտյան 8:30-ից մինչեւ երեկոյան 17:30-ը երեխաները մնում են դրոշում: Դասից հետ երեխային դասում են, մինչեւ ծնողը հասնի դրոշմ, ազակերները օրը 4 անգամ սնունդ են ստանում: Սովորում են նույն ծրագրով եւ նույն առարկաները, որոնք կան Ռուսաստանի բոլոր դրոշմներում, միակ տարբերությունը, որ ուսուցանվում է նաեւ հայոց լեզու առարկան: Դասարաններն ադադովված են ժամանակակից ինտերակտիվ գրասախակներով, համակարգիչներով: Ունեմ սորոս դասիչ, բայց դեբուս լողակազան չունեմ, առաջիկայում կունեմ:

Սրբազանը խանդավառութամբ է դասնում նաեւ այս տարի ամռանը Արցախում մեծ ռոնով անցկացված համահայկական խաղերի մասին:

Եզրաս աբ. Ներսիսյան. «Հայ եկեղեցին սփյուռքի դասնաններում ավելին է, քան եկեղեցի»

ը, որն անդադրել է բոլոր ժամանակների մեջ՝ լեզուն եւ հավատը, եւ այս երկու սրբություններով ու նվիրական արժեքներով կերտած դասնությունն ու ֆադաֆակրությունը: Եվ այս առումով, բոլոր ժամանակներում հայ եկեղեցին ունեցել է հզոր կրթական կառույցներ՝ դրոշմներ, համալսարաններ, ձեւարաններ: Դասնությունը հայերն են Ամարասի դրոշմը՝ Մեսրոպ Մաեսոցի կողմից հիմնած, Տաթևի համալսարանը, Էջմիածնի, Աղթամարի, Հաղարծնի կրթարանները եւ այլն, որոնք միշտ էլ ունեցել են սիսդուներ՝ որդես Արեւելի ջահ, դրոշմային օրոն եւ այլն: Եվ եւ, երբ եկա Ռուսաստան՝ հոգեւոր ծառայության, չէի կարող անմասն մնալ եւ չարունակել մեր երեւելի նախնիների ասվածահաճո ավանդույթները: Ես միշտ էլ փափագել եմ ունենալ մեր կրթական օջախները Հայ առաքելական եկեղեցու հովանու ներքո: Եվ Ռուսաստանում իմ ծառայության սկզբնական տարիներին՝ Սանկտ Պետերբուրգում ստեղծեցիմ հայեցի դաստիարակության կիրակնօրյա կենտրոն, Հայոդդաց տուն, հավաքեցիմ սկզբնական ժողովուրդը, որոնց թիվը հետագայում հասավ երեքհարյուրի: Իսկ Սանկտ Պետերբուրգից Մոսկվա ծառայության տեղափոխվելու նախօրյակին եւ Պետերբուրգի ֆադաֆային իշխանություններին եւ ՌԴ կրթության եւ մշակույթի նախարարին, ում հետ ջերմ հարաբերությունների մեջ էի, առաջարկեցի Սանկտ Պետերբուրգի թիվ 259 միջնակարգ դրոշումը դարձնել հայկական թեմումով եւ եկեղեցին սերի հայության համատեղ ջանքերով ստանձնեց որոշակի դաստիարակություն, գորակցելու, նախաեսելու կրթական գործին, եւ արդեն շուրջ 15 տարի է գործում է այդ դրոշումը եւ բոլորովին վերջերս դրոշում անվանակոչվեց հայ ժողովրդի երեւելի գավակներից մեկի՝ ճանաչված հասարակական եւ ֆա

նօրյա դրոշմի մի քանի ազակերներ գալիս են Հայաստան, մասնակցում տարբեր մշակութային միջոցառումներին:

Մոսկվա հոգեւոր ծառայության տեղափոխվելուց հետո եւս Եզրաս աբ. ասում է կարեւոր էլ ոչ միայն ՌԴ մայրաքաղաքում, այլ նաեւ ամբողջ Ռուսաստանում Հայ առաքելական եկեղեցուն կից դրոշմներ հիմնելու գործը: Եվ այդպես նա նախաձեռնությամբ Մոսկվայում ստեղծվեց Հայոդդաց տունը, որը գործում է արդեն 13 տարի եւ նախկին 20 ազակերի փոխարեն այսօր կրթօջախ է այցելում 1500-ից ավելի երեխա: Իսկ ստեղծման օրվանից մոտ 10 հազարից ավելի երեխա է ուսանել այս կենտրոնում: Մոսկվայի «Հայոդդաց տուն» հայեցի դաստիարակության կենտրոնը նախկինում մանկադաստիարակի կիսավեր մի շենք էր, իսկ այսօր հոգեւոր-մշակութային, ազգային-հասարակական կյանքի կարեւոր օջախ:

Կենտրոնն իր ռուզն է համայնքել մոսկվաքեռակ մեր հայրենակիցներին եւ հնարավորություն ընձեռել ուսումնասիրելու հայոց լեզուն, ժողովրդի եւ եկեղեցու դասնությունը, հայկական մշակույթը: Հայոդդաց տունը գործում են ասումնաբան, ազգային նվագարանների, մարզական, ազգային երգի-դարի խմբակներ: Հայոդդաց տուն ասումնաբան այս հարկի սակ կրթություն են ստանում, հայերեն սովորում, հաղորդակից դասնում նախնիների հարուս ծառանգությանը: Կենտրոնի գերխնդիրը հայրենիքից հեռու զսնվող մանուկներին ու դասնաններին, նաեւ ավագ սերնդին հայեցի կրթություն եւ դաստիարակություն տալն է: Դրոշումը դասավանդում են հայոց լեզու, հայ ժողովրդի եւ եկեղեցու դասնություն, երգեցողություն եւ հայրենագիտություն: Դրոշումը կարող են ընդունվել բոլոր ցանկացողները՝ առանց տարիքային եւ ազգային խտրականության: Այստեղ կարելի է հան

որտեղ ուսուցումը առաջին դասարանից մինչեւ 11-րդ դասարան է, նաեւ մաթադասարանական դասարան ունեմ 5 տարեկանից:

Դասավանդում են վերադասարանական մանկավարժներ: Հայոց լեզվի դասնում, որը, ի դեմք, Երեւանի դեբակական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետն ավարտելուց հետո դասավանդել է Երեւանի Զվանց վարժարանում, Երեւանից տեղափոխվել է Մոսկվա: Վարժարանը մեր կողմից ադադակվել է դասադրերով, լավագույն կախավորանքով կա, բոլոր դասարաններում անվանագույրան տեսախցիկներ են տեղադրված: Այս ամենի համար մեր խորին շնորհակալությունն են հայտնում մեր բարեբաններին՝ Սամվել Կարադեբյանին եւ մյուսներին, որոնց անունները փորագրված են եկեղեցու հուշատախտակին:

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու վարժարանը դեբակական ծրագրով դրոշմ է, ազակերներն ադադակված են սննդով: Վարժարանը վճարովի հիմունքներով է՝ 30-35 հազար ռուբլի առաջին դասարանը, իսկ 15 հազար՝ մաթադասարանականը: Մեմ ունեմ զեղչերի համակարգ, եթե տանից երկու կամ երեքս է հաճախում մինչեւ 50 տկու զեղչեր են կիրառվում: Իսկ եթե երեքսսաղադանդավոր եւ ընդունակ է բայց ադում է կարիքավոր եւ անվճարունակ ընտանիքում, ադա եկեղեցին իր բարեբանների միջոցով հանձն է առնում այդ երեխայի անվճար ուսուցումը:

Աշխարհի տարբեր երկրներից ժամանած 40 ֆուտբոլային թիմերի մեջ միակ ֆուտբոլային թիմը, որ հայ եկեղեցին էր ներկայացնում՝ Ռուսաստանի հայոց թեմից իմ օրհնությամբ Հայաստան մեկնում «Հայրուկ» ֆուտբոլային թիմն էր, որ տարիներ առաջ ստեղծել են ես: «Ֆուդարդ» ընկերության սնորեն Արթուր Արզումանյանն իմ խնդրանքով մարզագետներ էր տրամադրել տղաներին՝ եկեղեցու տարբերանշանով, եւ մեր ֆուտբոլիստները դաշտ դուրս եկան այդ համագետներում ու նվաճեցին երրորդ տեղը: Անցած տարիների ընթացքում «Հայրուկ» ֆուտբոլային թիմը բազում մրցադարերի է մասնակցել եւ գլխավոր մրցանակների արժանացել:

Մեր գրույցի ընթացքում Եզրաս աբ. Ներսիսյանը խոսեց նաեւ առաջիկա ծրագրերից.

Մեր ժամանակներում հոգեւորական կարգերի դակակա է զգացվում: Մտադիր ենմ Սանկտ Պետերբուրգում ստեղծել հոգեւոր ձեւարան: Մոսկվայում նույնպես ձեւարակել ենմ այդ աշխատանքը: Իմ մեծագույն ծրագրերից մեկն էլ այն է, որ Մոսկվայում ստեղծեմ հայկական մանկադաստեղ: Նաեւ Մոսկվայում բացեմ հայաստանյան մի քանի համալսարանների մասնաճյուղերը: Եվ այսպես՝ օր-օրի կյանքի ենմ կոչում մեր նվիրական երազանքներն ու ծրագրերը: Եկեղեցին սփյուռքի դասնաններում հայադադադան գործ է կատարում, հայ եկեղեցին սփյուռքում ավելին է, քան եկեղեցի...

«Տակազդեցութիւններու սարսփ Շիրիսոլլուի ելոյթին դէմ»

«Ազգի» նախանցյալ համարում, հիմն ընդունելով Կ. Պոլսոյ «Յայ թերթ» հրատարակումը, գրել էի, թէ Յայկական հիմնադրամների միության նախագահ, Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիվանդանոցի հոգաբարձության ասեմադէս **Պետրոս Շիրիսոլլուն** «գրոհայիններ» դաստիարակելու մեջ ինչդէս է ամբաստանել «Կեդրոնական» (կենտրոնական) վարժարանին: Ես այդ նյութը փառել էի Պոլսոյ «Յայ թերթից»: Նշված հրատարակումը թուրքերէն էր, որովհետեւ «Յայ թերթը» դա վերցրել էր թուրքական «bianet.org» կայքէջից եւ նույնությամբ վերահրատարակել: Այս կայքէջը «գրոհային» բառի տեղը օգտագործել էր «militant» բառը, որը «militant-ի» թուրքերէն տարբերակն է: «Militant-ը» ֆրանսերէն նշանակում է մարտիկ, ռազմիկ: Սակայն թուրքերը «militant» ասելով հասկանում են երկիրը մասնատելու նպատակով թուրքիայի դէմ զինված յայտարար մղող ահաբեկիչ, ինչդէս ասեմի PKK-ական: Հետեւաբար Շիրիսոլլուն իր անփառունակ ամբաստանությամբ թուրքահայ համայնքին ոչ միայն թուրք ազգայնամուլների թիրախ է վերածում, այլեւ Կ.Պոլսում ավելի քան 133 վարդեմություն ունեցող «Կեդրոնական» վարժարանը դարձնում է ահաբեկչության ուղի, իսկ աշակերտներին՝ աղաքա ահաբեկիչներ, PKK-ականներին միանալու հեռագնա նպատակով:

Ըստ ժողովրդական ասացվածքի ամեն ինչի շատ վնաս է: Բայց ինչ արած, Շիրիսոլլուն է՛լ շատ բարեւար է, է՛լ շատ ազգասեր: Համեմայն դեռս, նրա ամբաստանությունը բուռն հակազդեցություն է առաջ բերել թուրքահայ համայնքում: Նրան հակազդել են նաեւ «Կեդրոնականի» աշակերտները: Նրանց հակազդեցությունից իմանում ենք, որ Շիրիսոլլուի ֆաջագործությունը

սուկ ամբաստանությամբ չի սահմանափակվել, այլ նա «խարխուլ» է անվանել վարժարանի շէնքը, թէ որեւէ երկրաշարժի դարձապահ չի դիմանա: Խարխուլ շէնքերն առհասարակ ֆանդում են: Սակայն եթե ֆանդի «Կեդրոնականին» արդա դա այլեւս չի վերականգնվի, ֆանի որ թուրքական իշխանությունները չեն թույլատրում ազգային փոքրամասնություններին, մասնավորապէս հայ համայնքին դասակարգող կառույցների վերականգնումը երկրում: Այլ կերպ վստահաբար խաղեր է խաղում Շիրիսոլլուն: Թվում է, թէ թուրքական իշխանություններն էլ շատ բարձր կգնահատեն նրան:

Շիրիսոլլուի հերթական ֆաջագործու-

թյան, ինչդէս նաեւ «կեդրոնականցիների» հակազդեցության մասին իմացել են **Սիրահան Սանուկյանի** «Հակազդեցութիւններու սարսփ Շիրիսոլլուի ելոյթին դէմ» խորագրով «Ալօսի» սեղանաբերի 18-ի համարում հրատարակված հոդվածից: Ահա թէ ինչ է գրել հոդվածագիրը.

«Նախորդ քաղաքավերջին ի նպաստ Սամաթիայի Սուրբ Գեորգ եկեղեցու Սահակյան վարժարանի կազմակերպող «Սիրո սեղանին» ընդառաջ կայացած ժողովի արձագանքները: Ժողովի ընթացքում Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիվանդանոցի հոգաբարձության ասեմադէս Պետրոս Շիրիսոլլուն իր ելոյթով թիրախ էր դարձրել «Կեդրոնա-

կան» վարժարանը: Համաձայն Շիրիսոլլուի ազգային այս վարժարանը գրոհայիններ էր դաստիարակում: Բացի այդ նա լուրջեց, թէ դրոյրցի շէնքը հակառակ էր երկրաշարժի դիմաց խարխուլ է: Ասեմադէսի այս ելոյթը բնականաբար արժանացավ համայնքային լայն շրջանակների, հասկապէս կեդրոնականցիների զայրույթին: Նախ մասնագետներն ու դրոյրցի վարչությունն անհիմն են համարում վարժարանի շէնքի խարխուլ լինելու լուրջումը եւ անտեղի, նկատելով, թէ մասնագետներն անցյալում շէնքը ուսումնասիրել եւ հավաստիացրել են, որ դա բավականին կանգուն է, հետեւաբար երկրաշարժի որեւէ վստահ նրան չի սղառնում: Ուստի եւս արդ է առաջանում, այս դայնամիկներում ո՞րն է դարձնում Շիրիսոլլուի խոսքի նպատակը: Իրականում այդ լուրջումների թիկունքում թաքնված է Պոլսոյ մի շարք վարժարանները փակելու կամ իրար միացնելու միտումը: Շիրիսոլլուն կարծում է, որ այդպիսով դիտարկելով խնայող բավական լուրջ գումար:

Անուշտ հասարակությունները կարող են հաշի մտել սլալ ժամանակահատվածի թելադրած դայնամիկների հետ եւ ըստ այդմ էլ նոր ռազմավարություններ մշակել: Բայց այդ բոլոր դարձակորեցումն է արդարանալ հասարակության հավաքական մտքով: Աղա թէ ոչ մեր դարավոր հասարակությունները դյուրավ կարող են զոյր դառնալ անհեռաշտ դիտումների»:

Տ. ՇԱՐԲԵՆ

Տանդիդումներ Բեռլինում

«Berlin ist eine Reise Wert» արտահայտությունը ֆաջածանոթ է գերմանացիներին եւ ֆչերն են, որ կարող են չհամաձայնվել դրա հետ: Եվ իսկապէս այդպէս է: Միտ էլ արժե քաղաքայության համար մեկնել Բեռլին, որն այդ արտահայտության թարգմանությունն է: Դրանում մի անգամ ես համոզվեցի, երբ մի ֆանի օրով Բեռլինում այցելեցի ընկերների, որոնց երկար ժամանակ չէի տեսել:

Առաջինը հայկական արմատներով դերասանուհի եւ դաստիարակ **Բեա Օհլերգ-Քրեյկյանն** էր, որն ինձ հրավիրեց միանալ իրեն «Pariser Platz-ում» զգնվող Արվեստի ակադեմիայում, որտեղ տեղի էր ունենալու **Կատերինա Փոլադյանի** «Hier sind Lowen» (Այստեղ առյուծներ կան) գրքի շնորհանդեսը:

Կատերինան Մոսկվայում է ծնվել, բայց 1979-ից ապրում է Գերմանիայում: Երկու վեդերի հեղինակ է եւ տղավորիչ ֆանակի կրթաթոշակների եւ գրական մրցանակների արժանացած անձնավորություն: «Fischer» հրատարակչական լույս ընծայած նոր վեդը ներկայացվելու է այս սարվա գերմանական գրքի մրցանակին Ֆրանկֆուրտում:

Շնորհանդեսը վարողը՝ ճանաչված գրախնայող **Մելի Ֆեմանը**, Փոլադյանի հետ երկխոսության միջոցով ներկայացրեց հեղինակին եւ գրքին, որից հետո Փոլադյանը առիմֆոնո տնով ընթերցեց հասկածներ իր գրքից՝ մեղծ հայկական երաժշտության հնչյունների ներքո:

Վեդը ոմն Հելեն Մազալյանի մասին է, որ Գերմանիայից Երեւան է տեղափոխվում Մասեմադարանում աշխատելու համար: Նոր տեխնոլոգիաներով հիմն մի ավեսարան վերանորոգելիս նա շատ բան է հայտնաբերում: Եղեռնի ժամանակ ավեսարանը փրկել էին երկու երեխաներ՝ Հրանս

Կատերինա Փոլադյան

ու Անահիթը, որոնք սարագրության բազում դժվարությունները հաղթահարելով ի վերջո հասել էին Երեւան: Այս օրինակի վրա, Փոլադյանը ընդհանրապէս ավեսարանները, մեծ թէ փոքր, ներկայացրեց որդես հայ ընտանիքի անբաժանելի մի անդամը, որտեղ դարձապէս գրառումներ էին կատարում ընտանիքի ավագ սերնդի ներկայացուցիչները: Դրանցում նշում էին անուններ, վայրեր, ծննդյան եւ մահվան, նշանդեքի եւ ամուսնության թվականներ, եայլն: Հելենը՝ գրքի հերոսուհին ավեսարանի վրա աշխատելով ծանոթանում է իր անցյալին եւ բացահայտում իմն իրեն:

Մեր հաջորդ հանդիպումը Բեաի հետ կայացավ **Արչի Գալենցի** նոր դասկերասարանում, որտեղ «Դասողություններ հեղափոխության եւ իշխանության թեմայի շուրջ» ցուցահանդեսի գեղարվեստական նմուշները դեռեւս չէին հավաքված:

«Wolf & Galentz» դասկերասարանից փչ հեռու մեմ այցելեցիմ մաե «Kuchling» դասկերասարանը, որտեղ բացված էր **Գեորգ Սուրադի** «Վա-

խի եւ երազներ» անհասկան ցուցահանդեսը: Արվեստագետ Գեորգ Սուրադը Նյու Յորքում է ապրում, բայց ծնվել է Քամիոլիում (Սիրիա) 1970 թվին: Ավարտել է Երեւանի Գեղարվեստի ինստիտուտը եւ դասավանդել է Բրանդիսում ու Հարվարդում: Նրա ընտանիքը թեմայից ոմանի դասնական են, մյուսները՝ դիցաբանական կամ առաստելական: Ցուցահանդեսին առնթր արվեստագետը տեսաժապավենով էկրանին ներկայացրել էր իր փորձառությունները Սիրիայում, որտեղ իր նախնիները աղաքասան էին զսել փախչելով թուրքական յաթաղանից: Նկարներից մեկը վերնագրված էր «Ամասախիլ եղած» եւ խորհրդանշում էր արտատեսում, տեղահանություն եւ սարագրություն, մի բան, որ սիրիահայերը ստիպված եղան դարձալ «համեստել» Սիրիայում երկարաձգված դատերազմի հետեւանում: Այլ կտավներում Սուրադը փորձել է նկարչությունը միանգույն երաժշտության հետ: Չորս սարի առաջ նրան շնորհվել է Ռոբերտ Բոս հիմնադրամի «Համագործակցության» կիսնմրցանակը, նրա «Չորս գործողություններ Սիրիայի համար» կարճամետրաժ անիմացիոն ժադավենի համար: Ցուցադրումներով հանդես է եկել ճադոնիայի «Նարա» թանգարանում, Չիկագոյի արվեստի ինստիտուտում, Մետրոպոլիտենի թանգարանում, Լոնդոնի «Իսմայիլի» կենտրոնում եւ այլուր:

Փոլադյանն ու Սուրադը սարքեր երկրներից են, բայց երկուսն էլ իրենց ընտանիք արվեստի միջոցով արտահայտում են իրենց նախորդ սերունդների ողբերգության ազդեցությունը: Դա իրենց իմնության կայացման հարցն է, որ գերազանց կարողացել են լուծել:

Մուրիել Միրաֆ-Ուայզբախ
Թարգմ. Տ. ՇԱՐԲԵՆ

Անվերջ բանակցել տարբեր մշակույթների հետ

Խմբագրությանը հասցեագրված քաղաքականը տեղեկացնում է, որ Միացյալ Նահանգների եւ Կանադայի Թեթեյան մշակութային միության հրատարակչությունը լույս է ընծայել ամերիկյան մի շարք համալսարանների դասախոս **Արչի Սարաֆյանի** «Endless Crossings: Reflections on Armenian Art and Culture in Los Angeles» (Անվերջ խաչաձեւումներ: Խորհրդածություններ Լոս Անջելեսում հայկական արվեստի եւ մշակույթի մասին) խորագրով ժողովածու, որտեղ ընդգրկված են Լեւոն Չալվեն Սյուրմեյանի, Փիթեր Նաճարյանի, Միտելին Ահարոնյան-Մարկոմի, Արիս Չանիկյանի, Կարին Հովհաննիսյանի, Թինա Դեմիրճյանի, Դավիթ Խոսրոյի ստեղծագործությունների գրախոսականները, Զարսա օճնիկի, Սիրուն Երեցյանի, Արփինե եւ Չորջ Փեիլվանյանների արվեստի գնահատական խոսքերը, ինչդէս նաեւ թատերական ներկայացումների, ցուցահանդեսների եւ գիտատղովների նկարագրությունները:

Սարաֆյանը բակալավրի եւ մագիստրի գիտական ասիճաններ ստացել է Բեյրութի ամերիկյան համալսարանից, իսկ դոկտորական է դաստիարակել Հարավային Կալիֆոռնիա համալսարանում: 1978-ից 2014-ը անգլերէն լեզու եւ գրականություն է դասավանդել Լոս Անջելեսի Կալիֆոռնիա դեմոկրատիկ համալսարանում: Նա նաեւ դասավանդել է Դոմինգո Չիլդի Կալիֆոռնիա դեմոկրատիկ համալսարանում եւ Լոյոլա Մերիմաունտ համալսարանում: Երեսուն երկար սարիների ընթացքում հոդվածներ է հրատարակել «Ամիսյն Օբզերվըր», «Միր-Սիտեթեթթթ», «Ամիսյն Ինտերնեթը Մազալին», «Վերջինիս վոլֆ Միտելանի», «Լոս Անջելես Թայմս» եւ այլ դարբերականներում, որոնցում փորձել է բացահայտել ներգաղթողների փորձառության բարդությունները եւ համոզմունք հայտնել, որ օտար երկրներում գոյատեւելը դասանցում է «բանակցել» սարքեր աշխարհների մշակույթների հետ եւ զսնել ինտերգնա եզրեր եւ ոչ թէ գնալ բախման ճանադարհով:

Գրքի վերաբերյալ մանամասնությունների համար այցելել «noor@abrilbooks.com» կայքը: Տ.Շ.

Սիրիան պահանջում է դուրս բերել ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի զորքերը

Բոլոր անօրինական օտարերկրյա զորամիավորումները դեմ է հեռանալու Սիրիայի սարածփոց, հակառակ դեմքում Սիրիայի Արաբական Հանրապետության կառավարությունը իրեն իրավունք է վերադասում դիմելու ամեն ինչի մասին անհատական զորքերը: Այդ մասին սեպտեմբերի 28-ին հայտարարել է Սիրիայի արտգործնախարար **Վալիդ Մուալլեմը**:

Նյու Յորքում ՄԱԿ-ի Ընդհանուր ժողովի 74-րդ նստաժողովում իր ելույթի ընթացքում Մուալլեմը նշել է, որ երկրի սարածփոցում բազմաթիվ են ապօրինաբար զենքի փոխակերպումը եւ անօրինական զորքեր: Ի խախտումն ՄԱԿ-ի նորմերի եւ խաբարիայի, այդ ղեկավարները «հասել են այնպիսի լիարժեք, որ նույնիսկ բանակցություններ են վարում Սիրիայի հյուսիսում այսպես կոչված անվստահության գոտու ստեղծման շուրջ»:

Գլխավոր Մուալլեմը նաեւ նախազգուշացրել է, որ եթե ԱՄՆ-ը եւ Թուրքիան դուրս չբերեն զինված ուժերը, ապա Սիրիան իրեն իրավունք կվերադասի ձեռնարկելու ամեն ինչի մասին հակամիջոցներ՝ միջազգային նորմերին համապատասխան, հաղորդում է Ռեզոլուցիոն գործակալությունը:

Ա. ԲԵՇԵՑՅԱՆ

Արջերի մուսֆը կանխելու համար անհրաժեշտ լուսավորություն

Վայոց ձորի մարզի Արփի գյուղի բնակիչների համար ամառը վերջին երկու ամիսներն անցել են անսովոր ռեժիմով. նրանք գիշերները հերթափոխվում են սահմանել, գյուղ մտնել արջերից համապատասխանաբար պահպանելու համար: Վայրի կենդանիների «թի-

վավա՛ն»-ը ՄԱԿ-ի գլխավոր սեփականությանը: Արփի սեփականությունը երթափոխված զարգացման հնարավորությունն ու ժամանակների աշխատանքը ոգեւորել են բնակիչներին: Գյուղում արդեն իսկ զգացել են LED համակարգի արդյունավետությունը: Վար-

ախում» է հայտնվել գյուղի մթության մեջ զսնվող հասկանք: Գլխավոր փողոցն արջերին չի գրավել լուսավորված ու մարդաբան լինելու դեմքով: Արփիում այժմ առաջնահերթ է դարձել նաեւ երկրորդական փողոցների լուսավորության խնդիրը լուծումը:

չական սարածփոցի ղեկավարն արձանագրում է. ծախսը ֆիչ է, լուսավորությունը՝ գոհացնող:

«Ամռանը, լրահոսի զգալի մասը վերաբերում էր մեր գյուղին: Պատճառը՝ «հյուր» եկած արջերն էին, որոնք շատ վնաս հասցրեցին գյուղացուն: Կարծում են, որ ծրագրի երկրորդ փուլի ավարտից հետո շատ բան կփոխվի: Այս լուսատուներն էներգախնայող են եւ հզոր: Դրանց սեփականական հնարավորությունը թույլ է տալիս ունենալու լավ լուսավորություն եւ էապես կրճատելու էներգիայի ծախսը: Սովորական լուսատուների համեմատությամբ՝ արդյունքն ակնառու է», -ասել է գյուղի վարչական ղեկավար **Գազիկ Քոչեմսիյանը**:

Գյուղի գլխավոր փողոցը՝ գրեթե 2 կմ հասկած, լուսավորվել է նախորդ տարի՝ ՎիվաՄեյ-ՄՍՍ-ի եւ Վայրի բնության ու մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամի (FPWC) աջակցության շնորհիվ: Գործընկերներն այստեղ տեղադրել են 51 LED լուսարձակ: Մեկնարկել են ծրագրի երկրորդ փուլի աշխատանքները: Եվս 60 լուսատու անհրաժեշտ կլինի՝ գյուղի չորս փողոց լուսավորելու համար: Արդյունքում կլուսավորվի 2250 մ երկարությամբ տարածք: Կլուծվել են կենսաբազմազանությամբ հարուստ բնակավայրի անվտանգության եւ համայնքային բյուջեի միջոցների խնայողության խնդիրները:

«Հեռավոր գյուղերում իրականացվող ծրագիրը միշտ դիտարկվել է էներգախնայողության, սեփական արդյունավետ լինելու, ֆաղափարից թաղանթներ առաջացնելու եւ բնապահպանական սեփականությանը: Անվտանգության թեման եւս շատ փոքր է եւ ոչ՝ դաստիարակման: Սահմանափակ գյուղերում կա հակառակորդի վարձագծից, իսկ մյուս բնակավայրերում՝ կենդանիների հարձակումներից դաժանաբանությունները խնայողությունը եւ, որ գյուղը դեմ է լուսավորված լինի գոյն 80 %-ով: Իսկ դա, իր հերթին՝ ավելի մեծ ծրագիր է: Հասերին կանգնելու նպատակով՝ մեծ խնդիրը հաճախ լուծում են մի քանի տարի ընթացքում. նախ՝ գլխավոր, ապա երկրորդական փողոցները լուսավորելով: Կարելի է զգալ, որ այդ ամենը ծախսում է նպատակահարմար», - ասել է

«Anadolu Kultur» ու «Kalan Muzik» մշակութային կենտրոնների եւ Մաֆիմ Գորկու անվան թատրոնի համագործակցությամբ կազմակերպված համերգը տեղի կունենա հոկտեմբերի 7-ին ժամը 20:30-ին Սամբուլի «Cemal Reit Rey» համերգասրահում: Համերգը նաեւ ուղիղ եթերով կհեռարձակվի «Kalan Muzik»-ի Youtube-ի էջում:

Գ. Գ.

Կոմիտասի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ Սամբուլում համերգ կկազմակերպվի

Ermenihaber.am-ը, հղում անելով gazeteduvar.com-ին, գրում է, որ Կոմիտասի ծննդյան 150-րդ տարեդարձի առթիվ Սամբուլում համերգ տեղի կունենա:

Կոմիտասի ստեղծագործությունները կկատարեն Այնուր Դոդանը, Էրթան Թեփը, Գեուրգ Դավթյանը, Լեւոն Երոյանը, «Լուսավորիչ» մանկական երգչախումբն ու Սեւանա Չափերյանը, Փերվին Չափեր, Շելվալ Համը, «Ոմանի» երաժշտական խումբը, Հայաստանից հրավիրված «Գողթն» երաժշտական խումբը, ԱՄՆ-ից հրավիրված Արա Դիմչյանը եւ Ջուլյա Եռյանը:

Թուրքական «Anadolu Kultur» ու «Kalan Muzik» մշակութային կենտրոնների եւ Մաֆիմ Գորկու անվան թատրոնի համագործակցությամբ կազմակերպված համերգը տեղի կունենա հոկտեմբերի 7-ին ժամը 20:30-ին Սամբուլի «Cemal Reit Rey» համերգասրահում: Համերգը նաեւ ուղիղ եթերով կհեռարձակվի «Kalan Muzik»-ի Youtube-ի էջում:

Գ. Գ.

Արբեջանի Մեջլիսում կստեղծվի Ղարաբաղյան կոմիտե

Ինչպես հայտնում են արբեջանական լրատվամիջոցները, Արբեջանի Միլլի մեջլիսի դաշնակցական Թահիր Զեյնալլին հանդես է եկել Ղարաբաղյան կոմիտե ստեղծելու առաջարկությամբ: Ըստ նրա՝ այդ կոմիտե

դեմ է ունենալ մշակակալները կայություն Մեջլիսում եւ մասնակցի թեմային առնչվող բոլոր բնառումներին:

Կոմիտեի ստեղծումը կհանգեցնի Ղարաբաղյան կոմիտեի ստեղծմանը, որը կհանգեցնի Ղարաբաղյան կոմիտեի ստեղծմանը, որը կհանգեցնի Ղարաբաղյան կոմիտեի ստեղծմանը, որը կհանգեցնի Ղարաբաղյան կոմիտեի ստեղծմանը:

Գ. Գ.

Հայկական անտիկ գործերի ցուցադրությունն զլենդեյլում

Գլենդեյլի «Մեծահասակների գլաբալ զբոսայգի կենտրոնում» (Glendale Adult Recreation Center) վաղը՝ հոկտեմբերի 5-ին Ամերիկայում հայկական թանգարանին ի նույնիսկ հայկական անտիկ գեղարվեստական գործերի ցուցադրություն է տեղի ունենալու՝ կազմակերպությամբ Հայկական դրամագիտության եւ հնությունների ընկերակցության (ANAS), Համազգայինի արեւմտյան ժողովի գործադիր վարչության եւ Գլենդեյլի տեղական մասնաճյուղերի: «Մեր նպատակն է երեւան հանել այն վիթխարի ժառանգությունը, որ դասական է բոլոր հայերին, բայց զրկված է մնացել ցուցադրվելու հնարավորությունից, անարբերության, անորոշության կամ կենցաղային մտադրության հետեւանով: Մեր նախնիները մեծ հարստություն են բոլորել մեզ՝ ձեռագրեր, մետաղադրամներ, գորգեր եւ գեղարվեստական այլ գործեր, որոնք դասվելու շատ բան ունեն մեզ: Այս ցուցահանդեսը եզակի առիթ է, որ լսենք նրանց դասընթացները», նշել է այս առթիվ ANAS-ի համահիմնադիրներից **Չաֆ Հաճինյանը**:

սին ներկայացված են լինելու Կիլիկյան ժամանակաշրջանի մետաղադրամներ, Ուրարտական ժողովի գեղարվեստական գործեր, հին հայկական դրամներ, Ուլիյան Սարյանին եւ Ջուրաբալ Անդրանիկին դասակարգված նրանց հետ առնչություն ունեցող իրեր, հայկական ձեռագրեր, Հռոմեական «Արմենիակոս» դրամներ, եւ գորգեր ու սեփակի արտադրանքներ, որոնք սրահադրված են համադասախանաբար Լեւոն Սարյանի, Չաֆ Հաճինյանի, Արմեն Մոլոյանի եւ Սարգիս Զիլիմճյանի, Զերույ Վարդապետյան-Գրեգի, Գեուրգ Ներսիսյանի, ժողովի Սարգսյանի եւ Հրաչ Գյոզդուրբյուրյանի կողմից:

Հաճինյանն արդեն 40 տարի է, ինչ հավաքում է իր հայկական գեղարվեստական արժեքավոր գործեր: Նա Ուրթերթաունի հայկական թանգարանի հոգաբարձուների վարչության անդամ է եւ մեծ հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում է մեր դասական Ուրարտական ժողովը:

Մանրամասնությունների համար այցելել «https://tinyurl.com/armenian_antiques»:

Ն.Ս.

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
 Հրատարակչության ԻԸ Տարի
 Հիմնադիր եւ Իրատարակիչ
«ԹԵԶԵՅԱՆ ՓԱՐԼԻՄԵՆՏ» ՍՊԸ
 Երեւան 0010, Հանրապետության 47
 e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
 ՅԱՎՈՒՆ ԱՆՏԻՔՆԵՆԻՍ հեռ. 060 271117
 Հասցեագրություն (գովազդ) հեռ. 582960,
Շուրջօրյա լրատվական ծախսեր
 հեռ. 060 271114, 010 529353
 Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
 Թերթի միջոցով անբողջական թե՛ մասնակի արտադրությունները տպագրվում են մասնակի համաձայնագրով կամ համաձայնագրով, առանց խմբագրության գրառում համաձայնագրության խախտման են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի:
 Նիւթերը չեն գրախուսում ու չեն վերադարձնում:
 Գ. Տառով յորդանանները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը դասակարգված չի կրում:
 «AZG» Weekly
 Editor-in-chief
 H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Ազգայնականություն

Թիվ 37(448)
4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
2019

1933 - Արսո Չաֆնաֆյանը ծնվել է հունիսի 26-ին, Եգիպտոսում, Յեիոպոլիս քաղաքում, գրավաճառ Սուրեն Չաֆնաֆյանի եւ Արմենուհի Մելիքյանի ընտանիքում: 1943-ին հայրը վախճանվում է:

1948 - Մոր եւ կրտսեր եղբոր՝ Գրիգորի հետ ներգաղթում է Հայաստան: Նույն տարում նա ընդունվում է 1953-ին ավարտում է Փանոս Թերլեմեզյանի անվան գեղարվեստական ուսումնարանը:

1953 - Ընդունվում է Երեւանի գեղարվեստա-թատերական ինստիտուտ, որն ավարտում է 1959-ին:

1961 - Արսո Չաֆնաֆյանը դառնում է Արվեստի ինստիտուտի գիտական աշխատակից, սարիներ Երզրում է Հայաստանում, ուսումնասիրում է հայ հին մշակույթը, Հայաստանի հնավայրերը եւ նյութեր է հավաքում «Միջնադարյան Հայաստանի դեկորատիվ արվեստը» (Լենինգրադ, 1971) գրքի համար:

1962 - Մասնակցում է Պրահայում կազմակերպված կիրառական արվեստի միջազգային ցուցահանդեսին եւ շահում է իր առաջին միջազգային մրցանակը:

1964 - Ծանոթանում է ակադեմիկոս Արսեն Ալիխանյանին, որը մեծ դեր է խաղում նրա կյանքում:

1968 - Սոֆիայում (Բուլղարիա) բացում է ֆանդակի եւ գրաֆիկայի անհասկանալի ցուցահանդես:

«Մայրը» եւ «Անոն Բաբաջանյան» ֆանդակների համար Մոսկվայում արժանանում է ոսկե մեդալի եւ միեւնոյն ժամանակ դառնում է Հայաստանի Լենինյան կոմերիտների առաջին դափնեկիրը:

1969 - Ծանոթանում է ամուսնանում է Նաիրի Պախլավունիի հետ:

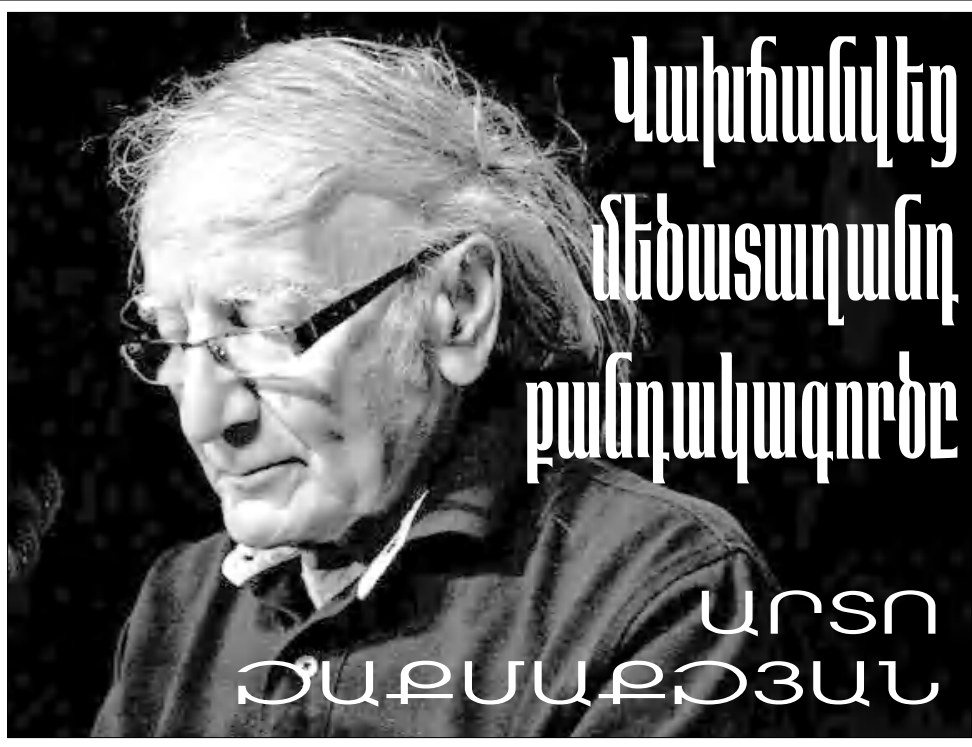
1971 - Ծնվում է որդին՝ Սուրենը:

1975 - Ընտանիքով հեռանում է Հայաստանից եւ հաստատվում Մոնրեալում (Կանադա): Ծանոթանում է բարեկամանում է Մոնրեալի համալսարանի դոկտոր, փիլիսոփա Կարոյի Զորսյանին:

1976 - Անհասկանալի ցուցահանդես Օֆսորդում: Ստեղծում է նշանավոր փիլիսոփաներ Լեոնել Կոլակովսկիի եւ Ալեն Մոնեսֆորդի, եւ այնուհետեւ ժամանակակից Լիոնելի, Շառլ Թայլորի եւ Ռայմոնդ Կլիբանսկիի ֆանդակները:

1977 - Օստավայում ծանոթություն է բարեկամություն է հաստատում Յուսուֆ Զարիի հետ: Բացում է անհասկանալի ցուցահանդես Զվերելի Ազգային գրադարանում:

1978 - Սկսում է ֆանդակ եւ նկարչու-

Շոկեմբերի 1-ին, Մոնրեալում, երկարատեւ հիվանդությունից հետո վախճանվեց մեծաստղանդ ֆանդակագործ Արսո Չաֆնաֆյանը, 86 տարեկանում: Կորուսքը իսկապես ծանր է, քանի որ այս արվեստագետը, ինչպես բոլոր մեծ արվեստագետները, անփոփոխելի է:

Առաջիկա շաբաթ, մեր մշակութային այս էջերում իրենց հրաժեշտի խոսքը կարեն Տիգրան Սանտրյանը, Սարին Միխայելյանը, Երվանդ Ազատյանը (Դեռոյթ), Գրիգոր Պլեյսյանը (Փարիզ), Հարություն Նազուլյանը (Բեյրութ), Երվանդ Տեր-Սաչաթյանը եւ ուրիշներ:

Մինչ այդ՝ մեծ արվեստագետի կյանքի ֆրոնտիերը՝ ծննդից մինչեւ մահ, ի դեպ վարդապետից, մահը՝ համբաված:

թյուն դասավանդել Մոնրեալի եւ Զվերելի համալսարաններում:

1980 - Ընդունում է Մեծ Բրիտանիայի Արվեստի ակադեմիայի առաջարկը՝ ստեղծելու Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր սրբ Գրիգոր Մեղավարի կիսանդրին: Նույն տարում ծանոթանում է Հենրի Մուրին, լինում է նրա արվեստանոցում:

1981 - Ընդունում է Դեռոյթում Կոմիսսար Կարոյանի չորս մեծանուն արձան ստեղծելու առաջարկը:

Անհասկանալի ցուցահանդես Բերկլիի համալսարանում (Կալիֆոռնիա): Չուգահեռաբար երկու ֆանդակի («Յիրոուհի» եւ «Կանգնած մարդ») ցուցադրություն Սթենֆորդի համալսարանում: Այդ ֆանդակները համալսարանի ֆիզիկայի բաժնի ղեկավար դոկտ. Պանոսյանին ժամանակին մվիրել էր ակադեմիկոս Արսեն Ալիխանյանը:

1982 - Ծնվում է դուստրը՝ Ասրիդը:

1984 - Տորոնտոյում սեղադրվում է Արսո Չաֆնաֆյանի՝ չորս մեծ արձանների «Վերածնունդ» ֆանդակը:

Ա. Չաֆնաֆյան. «Քայլող մարդը»

1984 - Շահում է Մոնրեալի Արվեստների հրապարակում դրվելի հռչակավոր դիրքոր Ուիլֆրիդ Պելեշի ֆանդակի համար հայտարարված մրցույթը: Բացում է անհասկանալի ցուցահանդես Արվեստների հրապարակի Ուիլֆրիդ Պելեշի արտահանում:

1985 - Ծանոթանում է գերմանացի փիլիսոփա Հանս-Գեորգ Գադամերի հետ եւ ստեղծում է նրա կիսանդրին: Այն այսօր սեղադրված է Հայդելբերգի Գիտությունների ակադեմիայում:

1986 - Մոնրեալում սեղադրվում է Արսո Չաֆնաֆյանի «Կանգնած մարդը» երեք մեծանուն ֆանդակը:

1987 - Իրագործում է Վիզիտիայում Ռուլինին մվիրված վեց մեծանուն կոմպոզիցիոն ֆանդակը:

1990 - Ընդունում է Նյու Ջերսիում բրոնզե մեծ ֆանդակ սեղադրելու առաջարկը:

Անհասկանալի մեծ ցուցահանդես է բացում Մոնրեալում:

1991 - Ընտրվում է Կանադայի Գեղարվեստի արվեստի ակադեմիայի անդամ:

1995 - Վեց աշխատանքով մասնակցում է Բոխումում (Գերմանիա) բացված հայկական արվեստի ցուցահանդեսին, մի ֆանդակ աշխատանքով մասնակցում է Ֆրանսիայում Պոնտիվի, Նանս, Մեց եւ այլ քաղաքներում կայացած ցուցահանդեսներին:

1996 - Երեսուներեք աշխատանքով ցուցահանդես Փարիզում:

Ցուցահանդեսներն ու լուսանկարները այլեւս բազմաթիվ են, մեծաթիվ է նաեւ իր արվեստի շուրջ ստեղծված գրականությունը:

2010 - 1966-ից 1974 թվականներին ստեղծված գրաֆիկայի մեծ ցուցահանդես՝ «Դիմակներ» խորագրի ներքո, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Փարիզի Արվեստների կենտրոնում:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն հրատարակում է Արսո Չաֆնաֆյանի գրաֆիկայի մեծաթիվ շեղ լուսանկարները:

Երեսուներեք հրատարակվում է Արսո Չաֆնաֆյանի մեծաթիվ եւ շեղ երկու լուսանկարները՝ «Դիմակներ» (2006) եւ «Արսո Չաֆնաֆյան. Զանգակ եւ գրաֆիկա» (2016):

2015 - Գաֆեստյան արվեստի կենտրոնում (Երեւան) կազմակերպվում է Արսո Չաֆնաֆյանի ցուցահանդեսը: Կենտրոնը հրատարակում է «Արսո Չաֆնաֆյան. Վերածնունդ» լուսանկարները:

2019 - Չոկեմբերի 1-ին Մոնրեալում կնքում է իր մահկանացուն:

Երիւշնհա Սարանցի

Տայ արվեստի նկատմամբ հետաքրքրությունը մեծանում է

Մեդիայի (Մասաչուսեթս) Թաֆթս համալսարանի արվեստի դասընթացի ֆակուլտետում գործող Արթուր Դադյան-Արա Օզսեմելի անվան հայ արվեստի ամբիոնի գործունեությունը զգալիորեն մեծացել է վերջին տարիներին, գրում է «Արմինյան Միլո-Սիմոնի» շաբաթաթերթի խմբագրի սեղակավ Արամ Արֆունը, բերելով ամբիոնի վարիչ ղոկս. Զրիւշնհա Մարանցիի թվային սկայները որոշեալ առաջացույց: «Հայ արվեստի ներածական կուրսի ուսանողների ընդգրկվածությունը սարեցարի ավելանում է: Դասընթացը սկսեցի 17 ուսանողներով 2008-ին: Հետագա տարիներին նրանց թիվը սասանվում էր 20-30-ի միջոց: Անցյալ տարվանից կտրուկ աճ արձանագրվեց, եւ այժմ ես ունեմ 50 ուսանող, իսկ 10 հոգի էլ սղատում է իր հերթին», լուսանում է Մարանցիը եւ ավելացնում. «Ուսանողները ներկայիս ավելի մեծ հետաքրքրվածություն են

ցուցաբերում արվեստի լուսանկարներ կարելու, բայց բոլորին հայտնի մշակույթներից (միջնադարյան եվրոպական, ինդոնեզիական, էսպանիական, կուբիզմ, եսայն) դուրս գեմվող մշակույթների՝ Միջերկրական ծովի հին քաղաքակրթությունների եւ կովկասյան սարածառքանի՝ մասնավորապես Հայաստանի արվեստի լուսանկարները: Հայաստանը մաքուր լուսանկարչական բացահայտված է, բայց ունի մեծ կառուցալ, հարուստ քաղաքակրթություն, որը կարի ունի ծանոթացման: Այդ իմաստով Մեքսիկոյից նույն կազմակերպված «Armenia!» ցուցահանդեսը մեծ նշանակություն ունեցավ, բայց կարծում եմ ընդհանուր մոտեցումը, անկախ դրանից, փոխվել է Հայաստանի նկատմամբ: Կա համընդհանուր ոգեւորություն: Միջազգային հարաբերություններ, քաղաքագիտություն ուսումնասիրող ուսանողները մասնավորապես գիտակ-

ցում են, որ առանց Հայաստանի քաղաքակրթությունը ուսումնասիրելու հնարավոր չէ խոսել համաշխարհային (գլոբալիզացիա) մասին»:

Հոգվածի հեղինակ Արամ Արֆունը վերոնշյալներին ավելացնում է Մարանցիի դասավանդման ինքնատիպ ոճը, որի մասին համեստորեն լուսանում է ամբիոնի վարիչը:

Թաֆթս համալսարանն ունի հայագիտական երկու ամբիոններ: Երկրորդի վարիչը Ինա Բադդիանց Միքաելն է: Իր ամբիոնի շրջանակներում Մարանցիը երկու կուրս է դասավանդում: Ուսանողները ստանում են մագիստրոսի գիտական ասիճան: Հեղինակ է վերջերս հրատարակված «Հայաստանի արվեստը: Ներածություն» (The Art of Armenia: An Introduction) հատրի, որը նա գրել է ուսանողների խմբագրի ընդառաջելով:

Պատասխան՝ ՎԱԿՈՒԿՆԱԿՆԱԿ

Արժույթի ԲԱՆԶԻՆԵԱՆ

Մերօրեայ սփիւռֆահայ ամենից աշխարհում մատուցվածներից դուրս Յայր Երկրից հեռու ինչ արժույթի ստեղծումը...

Երբեք մոռանալ չենք մեր հայրենիքի և մեր հայրենիքի ստեղծումը... Երբեք մոռանալ չենք մեր հայրենիքի ստեղծումը...

Ստեղծագործական ծիրը եւ հայրենասիրտը մեր հայրենիքի ստեղծումը... Երբեք մոռանալ չենք մեր հայրենիքի ստեղծումը...

Բարեբախտաբար եւ, որ Արաբական ծոցի Աստուածաճուռի Ընկերության ֆարսուղարի մաքսոնի բերումով Յայր Երկրից հեռու...

«Ոչ հայ գործակիցներս վարժուած են իմ այս սովորութեան: «Քանի՞ հայ հանդիմոցար այս անգամ», կը հարցնեն ինձի, առանց ուշացնելու իրենց դիմուկ սրամիջ կասակը» (էջ 469):

Չնայած վերնագրին՝ ժողովածուում առկա են ոչ միայն սփիւռֆահայ կեանքի վերաբերող յօդուածներ: Նիւ Եորքի Աստուածաբանական ճեմարանից Աստուածաբանի 3 անդամակազմին ճիւղի մէջ դուրսուցանող վկայանքի արժանացած Յայր Երկրից հեռու մեր հայ եկեղեցու եւ համայնքի անդամակազմի կրօնական միջոց (օրինակ, աղանդների խնդիրը): Կան նաեւ բուն Յայրենասիրտ վերաբերող անձնական յիշատակներ (ինչպէս հեղինակի առաջին այցելութիւնը հայրենիք 1991-ին կամ Տաւուշի մարզի Կայան սահմանամերձ գիւղից սացած տղաւորութիւնները): Որոշ

վերջին ունեցած հոգեկան տառապանքների վերաբերել...

Սակայն այստեղ կանոնադրաբար ժողովածուի՝ Սփիւռֆին վերաբերող գրութիւններին, որոնք ամենաարեւելք բնոյթի են՝ ուղեգրական, հրապարակախօսական, մարդաբանական, հին եւ մօտ անցեալի եւ ժամանակակիցների դիմանկարներ, դասնական ակնարկներ, անձնական-ընթացական յուշեր եւ այլն:

Չափազանց լայն է եօթ տարիների ընթացքում Երկրից հեռու վերաբերող աշխարհագրութիւնը՝ Եւսոնիայից մինչեւ Ավստրալիա, Եթովպիայից մինչեւ Բրազիլիա... Սփիւռֆայից գրութիւնների առանցքը բնականաբար Մերձաւոր Արեւելքի հայութիւնն է, որը մերժում էր ընդմիջուած է մեծ եւ փոքր, հին ու նոր համայնքների վերաբերել ակնարկներով: Յասկաղէս արժեւորել են նորաստեղծ կամ փչչ ճանաչուած հայօջախների (Մալթա, Պորտուգալիա, Լասվիա, Յորդանան, Եթովպիա) վերաբերել գրութիւնները: Վահրամ Մա-

վերադասուելի 3 ակոր Գունսաբճեանի եւ գաւազների սղանութեան մասին: Եօթ գաւազի կորուստը տեսած այդ կինն արդէլ է մինչեւ 1939 թուականը՝ արապական հաւաքին... Պահպանուել են նաեւ Յայր Երկրից հեռու յօդուածները, առհասարակ անցած դաժան ժամանակների, որոնք ոչ միայն ընթացական հուշեր են, այլ հայութեան Ողբերգութեան վկայութիւններ: Ի դէպ, հեղինակի վկայութեանը, Երկրից հեռու վերաբերող վկայութեանը՝ Այնթապի դաշտնական տունը կանգուն է մինչ օրս եւ վերածուել է խաղալիների թանգարանի, որտեղ քանդակների սերունդների մախաձեռնութեամբ այսօր ցուցադրուած են նաեւ Յայր Երկրից հեռու մեր հայութեան հեղինակած մանկական գրքերը...

Յուզիչ նորավերջ է մնան եւ կարճամտեւրած արժանակարի համար հիանալի միջ կարող են ծառայել արաբ բժիշկ Մուսաֆա Չելեմիի կողմից հայերի փրկելու եւ արդար նաեւ՝ հայ աղջիկների կողմից բժշկի փրկուելու դասնութիւնը,

ՀԱՅՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԶՐԱՅՐ ԾԵՊԵՃԵԱՆԻ

Դոկտ. Հրայր Ծեղեճեան, «Սփիւռֆահայ կեանքից հեռու յօդուածներ», Պէյրուս, 2018

վեանի ասածի դէպ «Ամէն տեղ հայ կայ», իսկ եթէ չկայ էլ, հայը գտնուած է որեւէ հայկական հեթ, ինչպէս Երկրից հեռու Կենսոնական Ամերիկայի Սալվադոր փոքրիկ դէպքերում յայտնուել է Ամերիկա ֆաղափում... Անգամ եթէ չկայ հայկական հեթ, ազգային հոգեւոր աղորդ հայ մատուցանող, միեւնոյն է, կամայ թէ ակամայ զուգահեռներ է անցկացնում սեփականի հեթ, ինչպէս Երկրից հեռու դասաւել է Պերուի նշանաւոր Մաչու Փիչու հնավայրում: «Հին գազաթին» վրայէլ կը շարունակուէ որոնել իմ ժողովուրդի՝ հայուն հին դասնութիւնը, որ այսօր նոր տարածուած է իր անկախ ու սեփական դէպքերում ֆանամայ նորագոյն իրավիճակով ու նուաճումով» (էջ 46): Իսկ մէջքերէլով Երկրից հեռու վարչադէպի «Մեր դասնութիւնը դաժան է» խօսքը՝ հեղինակի մէջ ակամայ զուգահեռ է առաջանում Թուրքիայի հեթ, որը երբեւէ կարող է բարձրաձայն խոստովանուէ, որ իր դասնութիւնը եւս դաժան է...

գրութիւններ էլ չեն առնչուած ո՛չ հայութեանը, ո՛չ կրօնական թեմաների, այլ հրապարակախօսական լուրջ վերլուծումներ են (օրինակ, «Համաշխարհային սացումը ազգային եւ մշակութային իմնութեան վերաբերում, թէ՛ վերանորոգում» արժեւոր յօդուածը) կամ օտար արժեւորի ծանօթացում հայ ընթերցողին (ամերիկուի գրող Ուրսուլա Լէ Կուրնի մասին յօդուածը), ներկայացնում են հեղինակի ծանօթութիւնը Դուբայում աշխատող հնդկ բանուորների հեթ կամ Հարաւային Աֆրիկայի բանեւոր մէկը կասարած այցը... Կուրնի առանձնացնելու նաեւ «Միայն Գալիլեոսի փոփոխումը մղում է յօդուածը՝ բարոյագիտական խորհրդածութիւններ նշանաւոր իմնաձիգ զէմի հնարիչի՝ կեանքի

բայց յակաղէս՝ «Վերը խորունկ է» գրութիւնը: Այն ներկայացնում է հեղինակի մեծ մօր՝ 14-ամեայ Ռոմերս եղբոր նախակրթիւնը Արամայի կոնսրաժի օրերին թուր բարբարոսի կողմից: Եակասագի հեղանակով մի ֆանի տարի անց այդ նոյն մարդապաշտ թուրքին, որ վիրաւորուել էր հրազէնով, վիրահատել է Ռոմերսի աւագ եղբայր վիրաբոյժ Ֆիլիպը՝ գործողութեան ընթացքին ասելով. «Վերը խորունկ է»: Նա աշխատակիցները մի դաժան «կարծեցին, թէ տոթ. Ֆիլիպ կը խօսի վերի ու անոր Ֆիլիպական հեթերու խորունկութեան մասին: Բայց չուշացաւ տոթ. Ֆիլիպի յասակացումը: «Վերը խորունկ է ոչ թէ հիւանդին, այլ իմ մէջ»: Օրեր անց արձակուելով խնամախնայ՝ բժիշկն ասել է. «Դէ՛հ հիմա գնա, եթէ դու սղանուել գիտէ, մեմ ալ գիտեմ բուժել» (էջ 214-215): Ահա մի դէպ, երբ իրար են գունարուել բժշկի մասնագիտական դասախանասութիւնը եւ հայի խղճմանը...

Հասրում տղանցում են բազմաթիւ այլ ուշագրաւ դէմքեր եւ դէմքեր եւս. Հին եւ մօտ անցեալի գործիչներ՝ մանկավարժ Յովհաննէս Հինդլեան, հայ գաղթականներին մեծապէս օժանդակած, «հայկական սիր» ունեցող Եւսոնացի միսիոներուի Հեղինակ Բիւլ, երգահան Բարսեղ Կանաչեան, ֆրանսաբանակ նկարիչ Ամենակ Միսիրեան, Սիրիայի ֆուսքի թագաւորը հռչակուած Արաւազ Մարութեան, ամերիկաբանակ լուսանկարիչ Հերի Գունսաբճեան, խնամար հայ ուսուցիչներ Վարդէս Եսիփաբեան, Սոնա Նաբեան...

Ժամանակակիցների դիմանկարներ՝ Սիրիայի Հոնա ֆաղափի հայ համայնքի նախադէպ Ասասուր Տօվլէթեան, կիողահայ երգահան Սեդուի Աբգարեան, փոլեթիայի մատուցանող Կիրակոս Գունսաբճեան, ամերիկաբանակ բանասէր Յովսէփ Նալդանեան, կիողահայ նկարիչ Վարդան Թաբեան, Գերգ Եսիփեան, որը մէկ դար անց էլ հայոց ճակատին հեթերն է փնտրում Սիրիայի Խաֆայի քաղաքում, Եւսոնացի բանակի Արեւոյն Դալիբեան, հիմնականում խառնամուսնութիւնների ծնունդ, սակայն իրենց եկեղեցուն փարած եթովպահայեր եւ ցաւ ուրիշներ: Այս դիմարահուն յասուկ տեղ են գրաւում հոգեւորականները՝ իրաքի փրսոնական գործիչ, կէս հայ Ֆայեթ Շուրժես, Դալիսի հայ եկեղեցու սղանաւոր, կէս իսրայէլի Դեմոնի ֆախանայ Աճանեան, Մերձքաղթեան երկրների հայոց հոգեւոր հովիւ Խոսրով ֆախանայ Սեփանեան...

Լեզվաբանական հանդեսի 20-րդ համարը

Հայաստանի ԲԱԼՈՅԱԼ

Հայ լեզվաբանությունը դարերի դաս-
նություն ունի, բայց չնայած դրան, սե-
ական ժամանակ մեր իրականության
մեջ լեզվաբանությանը նվիրված գիտա-
կան դասընթացի չի եղել: 2003 թ. ՀՀ
ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինս-
տիտուտի կողմից հիմնադրվեց «Լեզու եւ
լեզվաբանություն» գիտական հանդե-
սը՝ առաջին լեզվաբանական դասըն-
թացի հայ իրականության մեջ՝ իր
գործի նվիրյալ, վասակաբան լեզվա-
բան, նույն ինստիտուտի գիտախոսող,
բ. գ. դ. դոկտ. Վազգեն Համբարձու-
մյանի նախաձեռնությամբ, որ մինչեւ
օրս հանդեսի գլխավոր խմբագիրն է:

«Լեզու եւ լեզվաբանություն»-ը բաց-
վում է Գետրոգ Ջահուկյանի լավագույն
հոդվածներից մեկով, որն արդի հայերե-
նագիտության համար ունի շատ արժե-
քավոր նշանակություն: այն լույս էր
անցնում, այնուհետեւ թարգմանվել է
հայերեն՝ հանդեսի համար:

Հանդեսն ունի ավանդական կառուց-
վածք՝ «Հոդվածներ», «Բանավեճ եւ ֆե-
նախոս», «Հարցումներ», «Գրախոս-
ություններ», «Գիտական կյանք» եւ
այլն: Այստեղ լուսաբանվում, արձար-
վում են լեզվի՝ իբրեւ առարկայի, լեզվա-
բանության՝ իբրեւ ստույգի հարցերը,
գրախոսական հոդվածներով անդա-
դարձ է արվում նոր հրատարակվող լեզ-
վաբանական աշխատություններին, լու-
սաբանվում է ոլորտի գիտական կյանքը:
Յուրաքանչյուր հոդված կարող է հրատա-
րակվել հեղինակի նախընտրած լեզվով
(առավելապես՝ հայերեն, նաեւ ռուսե-
րեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն
եւ այլն): Տղազրվում են բացառապես
գիտության թեկնածուների եւ դոկտորնե-
րի հեղինակները: Խմբագրական
խորհուրդը ներառում է ոլորտի առաջա-
սար հայ եւ օտարազգի մասնագետներին՝
ինչպես Հայաստանից, այնպես էլ ար-
տերից: Տղազրվելիս նյութերի ընտրու-
թյունը կատարվում է գիտական դասա-
նակարգակալ առարկայի շրջանում:

Պարբերականն ունի միջազգային
հանդեսի կարգավիճակ՝ կարելի է ասել,
իր գրեթե բոլոր չափորոշիչներով: Վ.
Համբարձումյանի, խմբագրականի եւ
աշխատակիցների անձանձիր, բարե-
խիղճ ու բոլորամղ լեզվաբանի եւ

բարձր դասախանասվության շնորհիվ
հանդեսը մեծ հեղինակություն է վայե-
լում գիտական համայնության մեջ, ունի
բարձր վարկանիշ, լավագույններից
մեկն է Հայաստանում:

Պարբերականը լույս է տեսնում տարի
երկու անգամ, տարածվում է մեր երկրի
գիտական, ուսանողական հասարակ-
ություններում, ընդգրկված է ԳԱԱ լեզվի
ինստիտուտի էլեկտրոնային կայքում:

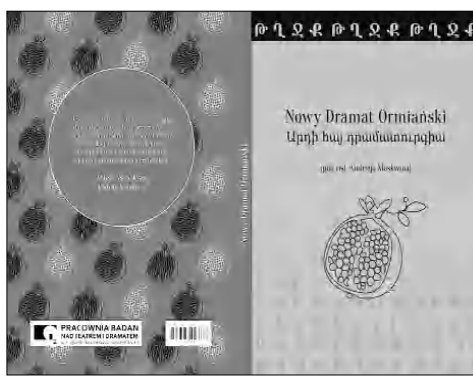

Սեղեմների 20-ին Հ. Աճառյանի ան-
վան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ
հանդեսի 20-րդ հոբելյանական համարի
ժողովը: Բացման խոսքով հան-
դեսի եկավ ինստիտուտի տնօրեն, բ. գ. դ.
Վիկտոր Կասվալյանը: Վերջինս, շնոր-
հակաբերելով դասընթացի խմբագրա-
կազմին՝ նրան մաղթեց նորանոր ձեռ-
բերումներ, գիտության աշխարհում հան-
դեսի շարունակական առկայություն եւ
անընդհատ վերելք: Տնօրենն ընդգծեց, որ
նմանափոխ հանդես ունենալու գաղա-
փարը Վ. Համբարձումյանին է, ընթեր-
ցեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ռադիկ Սար-
գսյանի խոսքը գիտական դասընթացի
մասին: Վ. Համբարձումյանը ներ-
կայացրեց հանդեսի ստեղծման դաս-
նությունը, նշեց, որ «մինչ օրս հանդեսն
ունեցել է օրոք 120 մամուլ ծավալով
հրատարակում, որը, ինչ խոսք, յուրօրի-
նակ ձեռքբերում է արդի հայագիտու-
թյան, ամենից առաջ մեր երկրում առա-
սարակ լեզվաբանության զարգացման
ճանապարհին»: Ելույթներ ունեցան
նաեւ «Տաթև» գիտակրթական համալի-
րի լեզվաբանության բաժանմունքի ղե-

կավար Հովհաննես Զաֆարյանը, հա-
չասուր Արմյանի անվան հայկական
դասական մանկավարժական համալ-
սարանի բանասիրության ֆակուլտետի
ղեկան Անոս Գալստյանը, Երևանի դե-
սական համալսարանի ընդհանուր լեզ-
վաբանության ամբիոնի վարիչ Վար-
դան Պետրոսյանը, մանկավարժական
համալսարանի հայ նոր եւ նորագույն
գրականության եւ նրա դասավանդման

մեթոդիկայի ամբիոնի վարիչ,
«Սփյուռք» գիտաուսումնական կենտրո-
նի տնօրեն Սուրեն Դանիելյանը, Երե-
վանի Վ. Բրյուսովի անվան դասական
լեզվաբանության ֆակուլտետի ղեկան
լեզվաբանության եւ հաղորդակց-
ման ստույգի ամբիոնի վարիչ Կարի-
նե Աբրահամյանը, Գավառի դասա-
կան համալսարանի բանասիրության
ֆակուլտետի ղեկան Թաթև Ասոյանը,
Սյունիքի հայագիտական հետազոտու-
թյունների կենտրոնի ներկայացուցիչ
Սիմոն Զուրաբյանը, ԳԱԱ լեզվի ինստի-
տի գիտախոսողներ Գայանե Մխիթա-
րյանը, Լիանա Հովսեփյանը, Նեկտար
Սիմոնյանը (գլխավոր խմբագրի տեղա-
կալ), Ռոբերտ Թոխմախյանը: Միջո-
ցառման վերջում ամփոփիչ ելույթով
հանդես եկավ Վ. Կասվալյանը, նա խո-
սեց լեզվի ինստիտուտի գիտական գոր-
ծունեության հեռանկարների մասին:
Երկար կյանք լեզվաբանական հանդե-
սին, արդյունաբեր ընթացք նրա գլխավոր
խմբագիրն, խմբագրական խորհուրդն
եւ հանդեսին աշխատակցող լեզվաբան-
ներին:

Հայ թատերագրությունը՝ լեհերեն

Վարձավայում օրերս հրատարակվել է
«Արդի հայ դրամա» հայ ժամանակակից
թատերագրության ժողովածուն: Այն կազ-
մել է խմբագրել է Վարձավայի համալսա-
րանի դոկտոր, բանասիրական գիտու-
թյունների դոկտոր, թատերագետ Անդրեյ
Մուսկվինը: Վերջինս գրել է նաեւ հասարակ
մեթոդները, որտեղ դասնում է Հայաս-
տան իր առաջին այցի ու արձարվում հայ-
կական բիենալներում իր սեսանի մասին:
Գրի նախաբանի հեղինակը Երևանի
թատրոնի եւ կինոյի դասական ինստիտուտի
ավագ դասախոս, արվեստագիտության
թեկնածու, թատերագետ եւ գրող Անուշ Աս-
լիբեկյանն է, որը ներկայացրել է հայ դրա-
ման եւ վերլուծել ժամանակակից հայ թա-
տերագրության ներկայացվածությունն ար-
տերից: Ժողովածուում ընդգրկված են
հինգ հայ հեղինակների դրամաներ՝ Անուշ
Ասլիբեկյանի «Մերտեղեք», Էլֆի Զոհրա-
բյանի «Սմբակներ», Սամվել Խալաթյա-
նի «Վերջին ծաղրածուն», Սառա Նալ-
բանյանի «Վախի գեներալը» եւ Կարինե
Խոջիկյանի «Բանասխոյուն»-ը: Ստեղծա-
գործությունները լեհերեն են թարգմանել
Յակոբ Արամովիչը, Օլիվիա Կաստր-
չիկը եւ Յուլյա Նեստերենկոն: Բոլոր հե-
ղինակներն առաջին անգամ են թարգ-
մանվում լեհերեն: Ի դեպ, Անուշ Ասլիբե-
կյանի «Մերտեղեք» դրաման անցյալ տարի
տղազրվել էր նաեւ լեհական «Դիալոգ»
հեղինակավոր թատերական ամսագրում
(թիվ 6, թարգմանիչ՝ Յակոբ Արամովիչ):
Սույն դրամաներն այսօր ընդգրկված են հա-
յաստանյան թատրոնների խաղացանկե-
րում եւ մաղթեմք, որ դրանք այսուհետ թե-
մադրվեն նաեւ Լեհաստանում:
«Արդի հայ դրամաստեղագիտ» լեհերեն ժո-
ղովածուի երևանյան շնորհանդեսը «Հայ
Ֆեստ» միջազգային թատերական փառա-
սոցիալական կենտրոնում տեղի կունենա հոկ-
տեմբերի 7-ին, ժամը 16:00, ՀԲԸՄ կենտրո-
նում: Ա. Բ.

Սփյուռքահայ կառույցներ,
մշակութային դրսևորումներ՝
լինի Հալեթի «Բարոն» հիւրա-
նոցը, 1960-ականներին լիբանանահայ
դասանիներին խանութվառած «Զորա-
կոչ» լիբանանեան ֆիլմը Պերճ Ֆազ-
լեանի դերակատարմամբ, Կիոթոսի «Սի-
փան» դասախոսությունը, Նուրիճա Մաթո-
սեանի շարժանկարը Հանր Տիմի մա-
սին, կիոթոսի «Արձագանգ» դասընթաց-
կանը, Կիոթոսեկեան հիմնադրությունը
եւ այլն: Չունենալով կուսակցական որե-
ւէ մասկանեղություն՝ ճեղքվածանը հա-
ասարաղես բարձր է գնահատում Սփյուռ-
քի երեւ աւանդական կուսակցությունների
խօսակողը հանդիսացած լիբանանա-
հայ մամուլի երեւ օրաթերթերի՝ «Զարթոն-
քի», «Արարաթի» եւ «Ազգակի» դերակա-
տարությունը...

Առհասարակ, անհնար է գրել հայ
Սփյուռքի մասին եւ շրջանցել Յերուսաղե-
միտեան թեման, մանաւանդ որ հասող
կազմող յօդուածները գրուել են Մեծ Ե-
ղեռնի 100-ամեակի սեմին եւ նրանից յե-
տոյ: «Եւ իւրաքանչիւր անգամ, որ կ'այցե-
լեմ հայկական սփիւռք մը եւ կը հանդի-
րիմ հայուն եւ իր կեանքին մէջ տարած իր
բազմաեսակ դասընթացներուն, կ'աղբիւր
դարձեալ Յերուսաղեմիտեան ահաւորու-
թիւնը», գրում է ճեղքվածանը (էջ 523):

ՀԱՅՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ՀՐԱՅՐ ԾԵՊԵՃԵԱՆԻ

Առկայ են երկու ուժազրաւ հանդիմուն-
ներ թորերի հետ. քիսոսնէութիւն ընդու-
նած արանացի Զամիլի, որը Զեյիթաու-
նում (Հարավ-Աֆրիկեան Հանրադատու-
թիւն) հանդիմելով հայ ճեղքվածանին՝
արատաւաթոր աչքերով ներողութիւն է
խնդրել իր նախնիների գործած մեծ ոճիրի
համար: Նոյնը կատարել է եւ մէկ այլ քիս-
ոսնեայ թրուիկի՝ Այւան: Այւանայ հարց է
առաջանում, թէ արդեօք հաւատարմութիւն
լինել է նոյաւստել, որ այս թորերը կարո-
ղանամ սքալի գնահատական տալ իրենց
անցեալին... Հասարակ իւրաքանչիւր էջում
առկայ է նաեւ Սփյուռքի մշակութային հայա-
դասարանութեան գաղափարը, որի վերա-
բերեալ հեղինակը կատարում է ուժազրաւ
ընդհանրացումներ. «Հայուն հողը կը
դաստատուի մարդկերեսունի եւ հայա-
կերեսունի անհրաժեշտ գրականներով:
Իսկ հայուն հողին կազմատուրը կը կա-
յանայ ազգակերտման իրականութեան
մէջ: Եթէ ազգակերտման հրամայականը
հայրենի մակարդակի վրայ դիտել նմանա-
կեր Հայաստանի հզօրացումն ու անոր դե-
սականութեան եւ ընկերա-սոցիալական
վարչաձեւի կազմատուրը, աղա սփիւռ-

քի մակարդակի վրայ՝ հայադասարան-
ման մեծ, ամբողջական եւ ընդհանրա-
կան առաքելութեան կառչիւն ու անոր ի
խնդիր ամէն ինչ ընելը» (էջ 98): Եւ կամ՝
«Հայուն համահայկական ամէնէն մեծ
մարտահրաւերներէն մէկը զգաստութիւնն է,
հոն, որ ձեռքէ ելած կամ ձեռքէ լլլելու
վրայ է իրավիճակը ո՛չ միայն կը ֆնտադա-
տուի, այլ կը փոխուի եւ կը փոխարինուի
նորով» (էջ 156), եւ այլն:

Հասարակ էջերից սփիւռքեան բազում իր-
ողութիւններն ու դերակատարների հետ մէկ-
եղ յարմում է նաեւ հեղինակի նկարագի-
րը՝ որդէս քիսոսնէական արժեքներով, իր
ազգի ու հայրենի երկրի ուրախութիւննե-
րով ու հոգեւորով աղորդ հայրողի: ճեղք-
վածանը հեռու է մերտեայ Հայաստանը
վարդազոյն ակնոցով դիտելուց. 2012-ին
գրած մի յօդուածում նա իրաւամբ նկատել
է. «Թէեւ հոյարս եմ անկախացած հայրե-
նիկով եւ անոր դեզականութեամբ, բայց
նաեւ մտաւոր եմ անոր՝ մէկը միւսի ետե-
ւէն զիրար հրճեցող ծռած ու մնայուն կեր-
ողով ծռող իրավիճակներով: Սփիւռքեան
համահայկական ընդհանուր իրավիճա-
կին մէջ ես կամ նմանօրինակ, տարբեր

տարողութեամբ, բայց ծուռ կամ ծռած ի-
րավիճակներ» (էջ 98): Եւ իր ողջ գործու-
նեութեամբ Հայր ճեղքվածանը ձգտում է իր
լուսնան ներդրել այդ ծուռ կամ ծռած իրա-
վիճակները դոյզն-իսկ օսկելու գործում...
Դոկտոր ճեղքվածանի լեզուն գրական
վճիտ արեւմտահայերէնն է, յաճախ՝ աւ-
տոտաձեւեղեան մէջբերումներով, ոճը եր-
բեմն վերամբարձ է, հռետորական. չնոռա-
նամք, որ հասարակ հեղինակը ֆարոգիչ է...
«Սփիւռքահայ կեանքեր ինչպէս որ տե-
սայ» հասողը սփիւռքահայ հրատարակա-
խօսութեան հերթական արժեքաւոր էջե-
րից է ու նաեւ կարելու մի ներդրում հայ
սփիւռքագիտութեան աստղաբաշխում:

Անտարակոյս, Հայր ճեղքվածանը շա-
րունակելու է իր դեզերումներն աշխար-
հով մէկ եւ իր հանդիմուններն ու մտ-
ումները ցուցանելու եւ սփիւռքահայ մա-
մուլի էջերում: Արագ փոփոխուող հա-
յաւախարհում, լինի Հայաստանում թէ
սփիւռքում, առկայ են նորանոր այլ մի-
տումներ եւ զարգացումներ, ուստի սղա-
սելի է, որ դրանք կատարուեն դոկտոր
Հայր ճեղքվածան յօդուածների յաջող
ժողովածուում...

Մաշինյա Ֆիրունց
ՀԱԿՈՒՅՑԱՆ

Ուսադրությունից վրիպած մի բեմադրիչի ներդրումը սփյուռքի կինոյում

Կարինե Թորոսյանը դիտողին շատ բան ունի սովորեցնելու սարագիր սպրեյում մասին

Կարինե Թորոսյանի «Մեռ աղջիկ» ֆիլմը (1993) կառուցվում է մի հեռախոսազանգի հիման վրա. սփյուռքահայ մի կին հեռախոսավարի հետ խոսում է երեւակայական հայրենիքում: Նա խնդրում է իրեն միացնել Հայաստան, բայց չի հասկանում, թե ո՞ւմ հետ: Ենթադրաբար՝ այդտեղ գտնվող ցանկացած մեկի, որն այս մեկը չէ:

Նա հեռախոսավարին դիմում է հայերեն, աղա՛ անգլերեն. «Ուր որ երթամ, ես հայ եմ... ուզում եմ ինձ միացնել Հայաստանի հետ»: Ինչդեռ հեռախոսակաղը, սփյուռքյան հիշողությունը եւս փորձում է ճանփորդել անհնարին հեռավորություններով՝ հասնելու համար մի տեղ, որը ժամանանա զուտ հայեր է այլապես գոյություն չունի:

Պատմաբան Ջեյմս Բլիֆորդը սա կանվաներ «նախկին հայրենիքի հետ կապ հաստատելու (դա՛հողանելու, արթնացնելու, հորինելու) փորձ», որը ի գործ կլիներ դիմակայել մասկուլար վերացմանը եւ ոչ կամավոր գաղթի հետեւանմաներին: **Համիդ Նաֆիսի** Պարզաբանմամբ՝ հեռախոսը ցայտուն կերպով աչքի է ընկնում սփյուռքային կինոյի սարահանված ռեժիսորների նկարահանած ֆիլմերում, ինչը նա կոչում է «Երեւակայական կինո», քանի որ հեռախոսանգամը այնտեղ լինելու, սարագրության մեջ տեղ գտնելու դասերն է ստեղծում: Թորոսյանի ֆիլմում զանգողը հրաժարվում է ընդունել իր բացակայությունն այն տեղից, որտեղից որ գնացել է:

Ես դիտեցի «Մեռ աղջիկը» Թորոսյանի ֆիլմերի հետադարձ ցուցադրման ժամանակ, որը հուլիսին կազմակերպել էր Լոս Անջելեսի Կինոֆորումը Եգիպտական կինոթատրոնում: Դա նրա ֆիլմերի առաջին հետադարձ ցուցադրումն էր Լոս Անջելեսում՝ արդեն 25 տարի անց: «Մեռ աղջիկը» դիտողին ցատկաբան ունի սովորեցնելու սարագրության մեջ արդյունք մասին:

Թորոսյանի գործի ուրույն հետադարձ ծավալվում է գաղթականի ճանադարհի երկայնքով: Ծագումով հայ, ծնված Բեյրութում, նրա մանկությունն անց է կացել Բուրջ Համուդում, մինչեւ որ ընտանիքը փախել է 1978 թվականի Լիբանանի ֆաղափարից հետո: Պատերազմի ժամանակ, նախ՝ փախսականների ճամբար Կիլոնում, այնուհետեւ՝ Թորոնթո: Նրան ընդհանրապես անգլերեն չէին խոսում, երբ ժամանեցին Կանադա: 17 տարեկանում Կարինեն հանդիպել է կինոբեմադրիչ Ասոմ Էգոյանին՝ հայ համայնքային կենտրոնում: Ավելի ուշ Էգոյանը լիարժեք դասեր էր տալիս «Մեռ աղջիկ» ֆիլմի համար՝ հավա-

րելով դրանք 1993-ին իր նկարահանած ֆիլմից սփյուռքային լուսանկարչի մասին, որը ճանադարհորդում է Հայաստան՝ գովազդային օրացուցների համար հայկական ելեկտրոնային լուսանկարչություն: Այս դարձ վերագիրը՝ «Օրացույց», նկատի ունի այն, ինչը որ ժամանակ **Էլիզաբեթ Ֆրիման** անվանում է ժամանակի կարգավորման «հոնոնորմասիվ»՝ ժամանակ, որի թելադրողը ժամացույցն է ու կառուցվածքային արտադրության մասին: Սիեթլում ժամանակ վերագիրը վկայակոչում է տղազիր փաստաթուղթ, որտեղ «հետո» ու «այնտեղ» անջատ են «այստեղից» ու «այժմից» ընդամենը թղթի մեկ թերթի լայնությամբ:

«Մեռ աղջիկ» ֆիլմը լուսանկարչների արխիվը փոխակերպում է Կարինեի դասերի անկյունին: Դա վերագիրը կրկնում է նույնանուն երգի վերագիրը, հայկական Մուս Բաղաբեկ, որը գտնվում է այժմյան Թորոսյանի եւ նրա բնիկ հայերն արմատախիլ են արվել Օսմանյան կառավարության կողմից 1915-ի Ցեղասպանության ժամանակ: Թորոսյանը հիմնական կերպով կենդանություն է տալիս Կարինեի կյանքին՝ Կոստանյանի մարզի ելեկտրոնային լուսանկարչություն՝ ավելացնելով լեռների սեսարաններ, ընտանեկան հուշեր եւ դասերից հետո: Արվեստագետն այս հուշերի հետքերը մկրատով որոշ մեկնումների է ենթարկում՝ կրկնելով եւ դասավորելով դրանք անհավանական դասավորությամբ, որն արագորդում է ողջ երկրագնդով մեկ սփռված գաղթականների ցանցի հավաքական հիշողության հասկանալի փոխանցումը: Սկսվելով ուղղափառ ժողովների երկայնքով՝ ոչ զծային եւ ոչ դասնորդական դասավորվածությամբ,

դասերները չեն դանդաղում: Դրանք ոչ մի դասի կանգ չեն առնում, այլ սփռվում են՝ ըստ իրենց բազում սարածական եւ ժամանակային սիրույների:

«Մեռ աղջիկը» ներկայացնում է մի փորձառություն, որը խիստ ծանոթ է բազում սփյուռքահայերի՝ բացահայտելով անցյալից մի դարձ, ժամանակի մեջ զննված լուսանկար եւ ընդունելով, որ այն խրված է «այնտեղից» մեջ, որը չի կարող հասնել լինել: Ինձ համար դրանք իմ մոր դասերն են եւ 1980-ականների Երեւանում՝ ժողովուրդը եւ լուսատու: Այսօրվա լուսանկարը ենթադրում է մի դասասխան, որը նման է սիրողական հեռահաղորդակցության: Դու արժանանում ես մեջ կոնտե նկարի բաղկացուցիչ մասերը, որոնք կհասցվեն բնականի չափերի, բավականաչափ կենդանի, որ կյանք առնի: Դու կուզես, որ լուսանկարն ընդարձակվի՝ դառնալով մի տեղ, որ կկարողանա ընդգրկել իմ մարմինը: «Մեռ աղջիկ» ֆիլմում Թորոսյանը համարում է իր իսկ դեմքն իրա հաջորդող դասերներից բաժանված ժողովների միջոցով: Նա իրեն գեղեցիկ է ֆիլմի սարածներում, չնայած դա արգելված է այնտեղից վարված «հողի տերի» համար:

Ֆիլմում նմանապես հայտնվում են Սերգեյ Փարաջանովի դիմանկարները, վրացահայ կինոբեմադրիչի, որը հայտնի է իր կոթողային եւ հեփաթային «Նռան գույնը» ֆիլմով: Թորոսյանը բնորոշում է «Մեռ աղջիկը» որպես հարգանքի սուրբ նրան, որը «միակ բեմադրիչն է, որը ներկայացնում է Հայաստանն այնպիսին, ինչպիսին ես կուզեմայի տեսնել... Նա նկարել է իրական Հայաստանը, իմ մեջի Հայաստանը»: Որոշակի ծագման վայր կամ վերադառնալու վայր դասերացնելու փոխարեն Թորոսյանն առաջարկում

է սփյուռքյան հիշողություն, որն անկախ է որեւէ որոշակի սարածից եւ ազգային ղեկավարներից: «Ֆիլմը նկարելուց հետո ես հասկացա, որ սա ընդամենը երազ է, երեւակայություն երկրի մասին, որը ես երբեք չեմ կարող այցելել. ոչ ոք չի կարող»:

Լոս Անջելեսի ցուցադրության նախափորձը գործը («Որոշակի տեսանելի բաների ցուցակագրում», 2017) թվային մի տեսանյութ էր, ստեղծված «Մեռ աղջիկ» ֆիլմից մոտ 25 տարի անց, արվեստագետի՝ Հայաստան հայրենադարձությունից հետո: Այն նույնպես սկսվում է հեռախոսից՝ սմարթֆոնի եղանակի տեսության հավելվածի տեսարանով, որը ցույց է տալիս, որ Երեւանում 20 աստիճան սառնություն է, արեւային եղանակ: Արվեստագետը գրում է ամսաթիվը իր նոթստեքում՝ «սեպտեմբեր 21, 2017»: Նա ցանկավորում է իր տեսարանում գտնվող բոլոր առարկաները՝ սկսած առջյալ փառերից, լամպերից եւ հայկական այբուբենի ֆանդակներից մինչեւ գեղանկարի հասնող կարմիր քաղցրահամ կոնյակ, որը ցերեկը սյուրռեալիսական ձեռքով հայտնվում է Երեւանի Կասկադի ասֆալտների վրա:

«Ցուցակագրումը» նկարահանելուց մոտ յոթ ամիս անց այնտեղ դասերված փողոցները հեղեղվեցին հարյուր հազարավոր ցուցարարներով, որոնք միավորվել էին՝ ընդդեմ անձնիշխան ղեկավարության սենսական բռնության: Նրանց թավալա հեղափոխության հաջողությունը հարյուրամյակի ընթացքում առաջին անգամ ղեկ է առնող հայոց իմաստասեր հնարավորությունը: «Ցուցակագրումը» մեջ փայլում կերպով ներկայացված Երեւանը ինչ է նման «Մեռ աղջիկ» դասերային Հայաստանին: «Ցուցակագրումը» ամուր նկարահանումը եւ փայլում կերպով լուսաբանված թվային մասնագետներն ավելի դասերում են «այստեղին» եւ «հիմային», քան «այնտեղին» եւ «այն ժամանակին»: Երկու աշխատանքները հաջորդաբար դիտելը տեղահանման եւ վերադարձի մասին ակնառու դաս է. սփյուռքահայ հիշողության մեջ ձեւավորված վայրերն անվերականգնելի են նույնիսկ հայրենադարձությունից հետո: Թորոսյանի ֆիլմերը հիշողության մեջ արթնացնում են վայրեր, որոնք երբեք կարող չեն եղել փառեզային սարածներին. դրանք վկայակոչում են այնպիսի տեղեր, որոնք հասանելիությունից անդին են:

Անգլերենից թարգմանակ
ԳԵՎՈՐԳ ԱՄԱՏՅԱՆԷ

Ավստրալիայում հայ կինոյի չորրորդ փառատոնը

Սեպտեմբերի 6-15-ին Սիդնեյում (Ավստրալիա) կայացավ հայ կինոյի փառատոնը: Այն կազմակերպել էր Համագործակցության շանս մասնաճյուղը ավստրալական մի քանի կազմակերպությունների հետ համատեղ: Սա Ավստրալիայում հայկական ֆիլմերի 4-րդ փառատոնն է: Հիմնադիր սեփականներն են Մարգարեթ Չաթերը եւ Հուրի Դեմիրճյանը: Փառատոնը բացվել է Ալեքսեյ Զլոբինի «Լորիկ» կինոնկարով (Հայաստան): Բացումին հաջորդած ընդունելությանը ելույթ է ունեցել «Հայաստանի ձայն» մրցույթի հաղթող **Մաքս Մնջոյանը**՝ Սաֆո Տերմենճյանի կիթառի նվագակցությամբ: Փառատոնի ընթացքում ցուցադրվել են նաեւ Մարկ դի Դոնեմիկոյի «Ազնավոր. ինքնակենսագրություն» (Ֆրանսիա), Ուսիկ Սոբիի «Մեմֆ Եգիպտահայեր են» (Եգիպտոս), Անի Զազանի «Որո-

նումը» (ԱՄՆ, սցենարի հեղինակ եւ դրոյուսեր Սե. Օհանյանի եւ արտադրիչ Նաթալի Զասադյանի ներկայությամբ), Սե. Օհանյանի «Իմ մեծ գեր հայկական ընտանիքը» (ԱՄՆ), Արամ Շահբազյանի «Մոսկվիչ, իմ սեր» (Հայաստան-Ֆրանսիա), Սիեր Սկրջյանի «Լյուդվիգ անու-

նով ոգնին» (Հայաստան), Դարյա Շունախովայի «Վերադարձ սուն» (Ռուսաստան-Հայաստան), Էմիլ Մկրչյանի եւ Ջեսսի Սուրսուրյանի «Մայր երկիր» (Արցախ), Հասմիկ Սմբասյանի «Գալով վերջից. արդիական օրագիր» (Արցախ), Լեա Պետրոսյանի Փեթրոսի «Ընկուզեմու սակ-

(Հայաստան-ԱՄՆ), Մարիամ Օհանյանի «Մուսալեռ. ճանադարհ դեպի սուն» (Հայաստան), Արայակ Սիմոնյանի «Իմ Նոր տարին» (Հայաստան), Սեդա Գրիգորյանի «Վերադարձ դեպի սուն» (Հայաստան), Նվարդ Հովհաննիսյանի «Նրա հեղափոխությունը» (Հայաստան), Սիմոնե Սոլոմոնի «Յուրաքանչյուր «Գազարին» (Իսրայիլ) ֆիլմերը: Փառատոնի եզրափակիչ կինոնկարն էր Էնդի Սիմոնի «Չբացահայտված Հայաստանը» վավերագրությունը (Հայաստան), որի ցուցադրությունից հետո հանդիսատեսների հետ հանդիպում են ունեցել բեմադրիչը, որն ավստրալիայ լրագրող եւ հեռուստաբեմադրիչ է, եւ ֆիլմում հանդես եկած Գե. Օրկյանը:

Հոկտեմբերի 18-20-ին Ավստրալիայի հայ կինոյի փառատոնի երկրորդ փուլը կնկարավի Մելբուռնում, որը կբացվի Էլա Այանաֆի «Կորած թռչուններ» (Թուրքիա) ֆիլմով: